

De Nonnullis S. Scripturæ Affectionibus, Occasione Dicti, 1. Petr. IV. 11.

Rostochii: Typis Joh. Wepplingi[i], [1714]

<https://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn1860389945>

Druck Freier Zugang

R.U.-theol 1714
Quistorp, Johann Nicolaus

Johann Nicolaus

19

DE NONNULLIS S. SCRIPTURÆ AFFECTIONIBUS, OCCASIONE DICTI,

I. PETR. IV. II.
SUMMO FAVENTE NUMINE,
AC
CONSENTIENTE VENERANDO ROSTOCHIENSIMUM
THEOLOGORUM ORDINE,
SUB PRÆSIDIO

JOH. NIC. QVISTORPII,
S.S. THEOL. D. UNDIQVAQVE Ce-
LEBRATISSIMI, PROFESS. EJUSD. PUBL. ORD.
DEXTERIMI, AD DIV. NICOL. PASTOR. FIDELISSIMI
ATQUE SUPERATTENTENTIS ECCLESIAE ROSTO-
CHIENSIS VIGILANTISSIMI,

PRÆCEPTORIS, STUDIORUM PROMO-
TORIS, IN CHRISTO PATRIS, ATQVE
PER MULTOS ANNOS HOSPITIS,
OMNI FILIALI CULTU, PIETATE, OBSEQVIO,
AD ARAM USQVE VENERANDI, SUSPICIENDI,
IN CELEBERRIMA AD VARNUM ACADEMIA
ANNO 1714. DIE SEPTEMBR.
COLLOQUIUM CIRCULARE PUBLICUM
PLACIDUMQVE INSTITUET

DANIEL MANNIUS, ELBING.

ROSTOCHII,
Typis Joh, WEPPLINGI, SER, PRINC, & ACAD, Typogr.

Universitäts
Bibliothek
Rostock

(1)

PRÆFATIO

Ispicienti mihi de Materia, qvām post ex-
actos in hac Musarum fede complures annos,
in publica ventilarem Disputatione, varia
qvidem obversabantur Argumenta, eaqve
non ingrata, partim ex *Theologia Polemica*
Recentiori, partim *Morali*; malui tamen in
Controversiis Antiquioribus meum exer-
cere ingenium, qyam recentiores sumere
examinandas. Prævaluit in hac causa *Ma-*
gnif. Dn. Presidis, Patroni, Preceptoris ac

Hospitis, cuius hospitio frui, qvoad heic loci studiis incubui, a beni-
gna mihi fuit datum fortuna, consilium, enucleationem Dicti præsen-
ris *Petrini* injungentis. Cujus voluntati tanto libentius debitum præ-
stigi obseqvium, quanto magis religioni duxi, tantæ qvicqvam eggerere
autoritati. Evidem non sum nescius, grande illos adgredi opus, qui
animum appulere suum ad conscribendam Disputationem, verum tamen
tantum abfuit, ut ea propter a meo declinarem proposito, ut potius eo
ipso calcar adderetur, ad majora tendendi. Accedit qvod Lægibus Aca-
demie publicis, specimen qvoddam publicum ab unoqvoque reqvire-
tibus, nullatenus deesse potuerim. Qvinimo nec mihi ipsi deesse volui.
Qya enim alia ratione studia mea qualiacunq; Theologica probarem illis,
qvos benigna fortuna mihi concessit *Patronos Studiorumq; Amplificatores*.
Interim tamen veniam me apud *Benevolum Lectorem* impetraturum plenus
confido, si non omnia, qva par erat methodo, copia ornatuqve fue-
rint deducta; malevolis vero aliquam sinistre judicandi anam hoc *Præ-*
famine præcium iri omni spero animi confidentia. Ut vero in Exposi-
tione Dicti propositi eo facilius perveniam qvo tendo, ordine certo erit
opus. Itaq; duas Disputat, hujus constitui Partes, alteram Exegeticam,
Polemican alteram, pro ratione temporis & instituti breviter confiden-
das. Tu vero Benignissime Deus, qui es Fons omnis Sapientie & Scientie,
depelle omnes intellectus mei caliginos tenebras, largire sapientiam cali-
citus, quo verum Verbi tui sensum cælestemq; veritatem inquiram, inqui-
sitam perpendam, perpenfam ad nominis tui gloriam unice transferam
Sanctifica me in tua Veritate, Verbum tuum est Veritas, Amen.

A

S. I.

S. I.

Nteqvām ipsam Dicti propositi accedam Expositionem, libet illud cum in Fonte, tum in aliis Versionibus oculis B. L. subjecere. Legitur autem illud i. Petr. IV. ii. fluitq; sequentem in modum:

Textus Originalis:

Ἐτὶς λαλεῖ, ὡς λόγια ἔχει.

Versio Junii & Tremellii.

Quisquis loquitur, tanquam sermonem Dei loquatur.

Versio Erasmi Schmidii.

Si quis loquitur, (*loquatur*), ut eloquia Dei.

Versio Osiandri

Si quis loquitur, quasi sermones Dei (*loquatur*).

Versio B. Lutheri

So jemand redet / daß ers rede als Gottes-Wort.

S. II. Facta sic præparatione, recensione, tum Textus Authentici, tum aliaruin Versionum, pedem jam promoveo ad ipsam brevem ipsius dicti enucleationem. Nimirum S. Petrus, quem Eusebius H. E. II, 14. vocat Ἱερός καρπος τοῦ μέρους τοῦ ἀποστόλων τοῦ ἀρπαγῆς ἐνεκα τοῦ λοιπῶν ἀπάντων ἀπώλεος, sive juxta Versionem Latinam: *reliquorum omnium virtutis gratia principem* (puta non ratione jurisdictionis, sed ordinis) in antecedentibus Advenas dispersos ex Ponto, Galatia, Cappadocia, Asia & Bithynia, in genere ad vitam Christiane dignam fuerat hortatus, quam demonstrarent, ad Deum, sobrie precando, Proximum, impense diligendo, benigne suscipiendo, officioseque illi serviendo. Jam vero in specie in Dicto præsenti Dispensatoribus varia Gratia i. e. Ministris Ecclesiæ ostendit, quales sele gerere debeant, inquiens: *Si quis loquitur, ut eloquia Dei (loquatur)* Ut autem eo facilius sensum Dicti inquiram Petrini, considerandum venit (1) Subjectum seu is, quem S. Petrus obliget, ut sit λαλῶν ὡς λόγια ἔχει. (2) Actus circa quem obliget S. Petrus ad τὰ λόγια ἔχει. (3) Norma seu Regula, juxta quam τὰ λαλεῖ instituendum.

S. III. Quod attinet Subjectum seu eum, quem S. Petrus obligat, ut sit λαλῶν ὡς λόγια ἔχει, inficias ire non possum, primarie quidem intelligi legitime vocatos atque ordinatos Ecclesiæ Ministros,

qvi

qui i. Cor. IV, 1. vocantur Oeconomi, Dispensatores Mysteriorum Divinorum. Qvod vel inde constare potest, qvia S. Petrus in praecedenti versu decimo expresse fecerat mentionem οἰκονόμων τῆς τι.
 κίλης χάριτος τῆς Ἰησοῦ & vers. II. Αλεκόνων, qui vero nulli alii sunt, nisi Ordinarii Ecclesiae Ministri, in quibus manifestatur η πληπικηλασ ου πίστα τῆς Ἰησοῦ Ephes. III, 10. in quibus pariter præter ipsam Vocationem ad munus Doctoris in Ecclesia Dei peragendum, etiam dona requiruntur necessaria, qvorum Paulus meminit i. Cor. XII, 8. & 10. illisque primo loco adnumerat donum in Ecclesia loquendi. Interim tamen minus incongruum esse judico, si dixerim, secundario obligari etiam qvosvis Fideles, ut sint λαλέντες ὡς λόγια Ἰησοῦ, sive sint constituti in Statu Politico, sive etiam Oeconomico. Id enim colligere licet ex præceptis Apostolicis in versib. præced. hujus cap. propositis, qvæ in genere omnes fideles tangunt, ut abstineant a Peccatis, qvorum insignem contexuerat catalogum vers. 3, studeant Temperantia v. 7. Charitatem sectentur v. 8. amentque Hospitalitatem v. 9. Qvousque enim se extendunt modo dicta Præcepta Apostolica, eosq; etiam se extendit Præceptum τοῦ λαλέντος λόγια Ἰησοῦ, nisi evidens sit diversitatis ratio, qvæ vero hic adeo nulla est, ut potius sit clarissimum: Si Oecono Mysteriorum Dei i. e. Ecclesia Ministerio non est fas aliud qvid loqui, qvam qvod λόγια Ἰησοῦ volunt, etiam cuivis fidelium nefas esse, aliter loqui, qvam ὡς λόγια Ἰησοῦ possunt. Si quis ergo Ecclesiastica pollet dignitate, sive sit Episcopus, sive Pastor, sive Archidiaconus, sive Diaconus, & loqui velit, loqvatur ὡς λόγια Ἰησοῦ. Optime enim Gregorius Homil. II. in Ezech. inquit: Pensare debet Ecclesia Doctor, quid loquatur, qualiter & quantum loquatur. Si unum horum modo defuerit, loquela apta non erit. (a) Si quis Regia, Principali, aliaque Majestate & Eminentia sublimis, modo ad Ecclesiam pertineat & regno coelorum sociari desideret, loqui velit, loqvatur ὡς λόγια Ἰησοῦ. Si quis, qui membrum Christi sit aut esse cupiat, loqui velit, loqvatur ὡς λόγια Ἰησοῦ, cum in pantocritico ab omni inutili loquela sit reddenda ratio. Matth. XII, 36.

§. IV. Evidem infensissimus ille veritatis hostis Socinus, quem multi Veteres pariter ac Recentiores Fanatici sequuntur, in Tract. suo de Ecclesia p. 14. autumat, in hocce Dicto invincibile latere argumentum,

sum, quo probetur; quemcumque absque pravia legiuita vocazione
licite posse in Ecclesia Dei publice docere ac loqui, modo qui loquitur,
loquatur tanquam eloqua Dei. Verum optime ipsi satisfecit im-
mortalium meritorum Theologus Gerhardus (a), quem etiam alle-
gat Prücknerus, in Vindiciis ad h. l. respondendo: Dictum hoc A-
postolicum cum illis Paulinis Rom. X, 15. Ebr. V, 4. conferendum
et ita limitandum esse: *Si quis vocatus est & accepit dona potestatem*
que, ut publice in Ecclesia doceat, loquatur ὡς λόγια Ἰησοῦς. Tantum
ergo abest, ut Adversarius falsam suam ex dicto hocce Petri pos-
sit stabilire hypothesis, ut potius ex collatione dictorum modo cita-
torum contrarium abunde satis pateat, cum impossibile sit, ut Petrus,
qui pariter Οἰερόνεος ἀπὸ πνεύματος ἀγόρις 2. Petr. I, 21. locutus
est, Paulo contrarietur. Interim tamen quoque immota veritatis
est, prout in præcedentibus fuit ostensum, nullum fidelem, licet
extra officium publicum docendi constitutum, ab hocce Præcepto
Petri eximi, potius obstringi, ut si quicquam loqui velit, loquatur
ὡς λόγια Ἰησοῦς.

S. V. Misso Subjecto seu illo, quem S. Petrus obligat, ut sic
λαλῶν ὡς λόγια Ἰησοῦς, pergo jam ad Actum, circa quem obligationem
ad τὰ λόγια τῷ Ἰησῷ faciat. Is est τὸ λαλεῖν. Evidem S. Pe-
trus Actum illum, circa quem obligationem facit, non exprimit;
attamen unicuique facile licet colligere, Ellipsis verbi τὸ λαλεῖν ex
præcedentibus esse supplendam; scil. h. m. Εἴ τις λαλεῖ (subintellige
λαλεῖσθ) ὡς λόγια Ἰησοῦς. Si quis loquitur (loquatur) ut Eloqua
Dei (b). Quare etiam B. noster Megalander Lutherus, sensum re-
spiciens, optime vertit, repetendo verbum, quod pro complendo sen-
su faciat: *So jemand redet das ers rede als Gottes Wort.* Ut
vero Actum circa quem S. Petrus obligationem faciat ad λαλεῖν ὡς
λόγια Ἰησοῦς, eo melius cognoscamus, non inutilem me suscepturum la-
borem existimō, si in variam Vociis τῷ λαλεῖν significationem, opera
inquisiverim accuratori.

S. VI. Scilicet Vox λαλεῖν apud Autores Profanos sæpe quis
dem

(a) *Comment. in Epist. Petrin.* p. 642. (b) *Conf. Gerhardi Comment. ad h. l. p. 624.* Prücknerus in *Vindic.* Erasmo. Schmidius, in *Versione N. T. Biza in Annotat.* N. T. ad b. l.

dem in malam accipitur partem, ut idem sit, ac temere & inconsiderate, citraque delectum verba effutire (a); in N. tamen Testamento in bonam sumitur partem. Hebr. I, 1. Varie autem hanc vocem sensu quidem bono usurpari, varieque etiam construi, refert prolixe satis. Celeberrimus Flacius (b), ostendens Vocem λαλέν, cui in Hebreo respondeat vox ζητεῖ, in Latino Loquor, in Germanico vox Medea, a Graeco Εὔχομαι, cui in Hebreo respondeat Ζητεῖ, in Latino Dico, in Germanico Sagere, plurimum differre, ita ut Vox Loqui, sit generalius ac de omni locutione dicatur; Dicere vero specialius & tum maxime usurpetur, cum quid magis serio veniat agendum. Attamen vocem λαλέν, generalē sāpē pro speciali poni, atque interdum idem significare ac celebrare Psalm. XXXV, 28. interdum idem denotare ac consulere, interrogat. Num. VII, 89. In constructione cum alia voce significare, loqui grata ac fraviz. Gen. XXXIV, 3. I, 21. Samuel. XIX, 7. Elsa. XL, 2. Interdum, juxta sententiam eruditissimi Krausen, per venustam Synechodochē idem significat ac docere, concionari, Verbum Dei prædictare, quod proprium est Sacerdotum vel Ministrorum Ecclesiae. Quid in sensu occurrit de Christo, omnium Doctorum maximo Joh. VII, 26. πάρα πάντα λαλέν ζητεῖς palam loquitur i.e. docet. III, 11. οὐδὲ διμερεὶ λαλάμεν, quod novimus loquimur i. e. certa & cognita docemus. VII, 17. ἀφεῖτε λαλέν a se ipso loqui i. e. docere doctrinam cui non habet Deum Auctorem. Nec minus de Spiritu S. homines docente & in omnem veritatem ducente. Joh. XVI, 13.

S. VII. Evoluta igitur varia vocis τέλος λαλέν significatione, non inique disquiritur, de quanam Loquela S. Petro sit sermo. Atque ita diffiteri non possum, eum principaliter quidem agere de Loquela Publica Doctorum & Ministrorum Ecclesiae, quam exercent in Concionibus, congressibus & conventibus publicis, ad fidem & religionem hominibus, per prædicationem Verbi implantandam, atque exigere, ut in illis, si quando verba ad populum Dei sunt facienda, non temere atque inconsiderate loquantur, contenti, si modo horulæ alicujus spatium loquela quadam, licet inutili atque ad ædificationem populi patrum aut nihil faciente, triverint, in quod loquela genus doctissimum

A 3

&

(a) Conf. Roberti Constantini Lexicon Graeco Lat. T. II. p. 156. Leigh, Crit. S. p. 151. (b) Clav. Script, ad hanc voc. P. I. p. 582. (c) Phosphor. N. T. ad h. v.

p. 21. Oßander (a) vehementer invehitur, scribens: *Non in suggestu co-
ram populo recitanda sunt aniles aut scurries nuga; multo minus Phi-
losophica & humana rationis dogmata adferenda sunt: Sed ut, fusis ante
omnia ad Deum precibus ardentissimis, privatim sedulo meditentur ac
talia loquantur, quæ officio eorum, quod gerunt, & loco, in quo
verba sunt proferenda, maxime futura sunt digna. Quo etiam tendit mo-
nitum S. Augustini (b) scribentis: *Sive apud populam; sive apud quoslibet
jamjam dicturus aliquis, seu quod apud populum dicendum, vel ab
eis, qui voluerunt aut potuerunt, legendum est, dictaturus, oret, ut
Dens sermonem det in os ejus.* Nec etiam loquantur verba propria, me-
ram humanam sapientia eloquentiam, captum ruditis populi mirum,
in modum superantia, atque ad fundum cordis nullatenus pervenien-
tia; quod genus loquela jam suo tempore pientissimus Mengerius (c)
haud leviter exagitat, scribens: *Die Predigten müssen mit kraulen/
prächtigen Worten / Formeln und Achten zu reden nach der Welt
manir und plaisir eingerichtet werden/ce. Et acutissimus quondam hujus
Academie Doctor ac Profess. Dn. Müllerus (d) simile de ejusmodi for-
mata loquela publica fert judicium: Heute trabet man mit hohen Wo-
rten herein/schmücket die Rede mit vielen poetischen Blümlein/und füh-
ret so kunstreiche Discurse daß sie der tausende Mensch nicht begreif-
fen kann / das füllt zwar die Ohren aber nicht das Herz. Plura
vidi in B. D. Grapii, Praeceptoris mei, dum viveret, etiam post fata, sum-
ma cum laude nominandi, Disp. de Concionib. Artificiois & Alacodici-
cis, §. XII. Et qui primo loco ponendus nominandus erat, in Magnis.
Dn. D. Fechtii, Praeceptoris & in Christo Patris mei omni filiali obser-
vantia colendi, quem divina clementia, evocatis paucis abhinc annis
quam plurimis viris, a parte Ecclesiae Orthodoxæ strenue stantibus bella-
que domini animo gerentibus, intrepido, adhuc diu in afflictæ nostræ
Ecclesiae solatium velit habere atque servare sospitem, Disp. de Praci-
puis Orator. Eccles. in Perorando Virtutibus. Aph. V. p. 1. sed ut post-
positis humanæ sapientiæ verbis, populo Dei ad cor loquuntur Esa. XL.
2. ac talia proferant, quibus indocta plebs possit informari, corrigi,
moneri atque in variis afflictionibus consolatione sufficientissima erigi.**

(a) Bibl. P. 3. ad b. 1. (b) Libr. IV. de Doctr. Christ. c. 30. (a) Scrutin.
Conscience. c. 19. p. 1339. (d) In der Schlus.-Kette p. 299.

Sequentes Magnum Gentium Doctorem Paulum, qvi 1. Cor. II. 14. de se ipso fatetur, se non venisse ad Corinthios in sublimitate sermonis aut sapientia; neque prædicationem suam in persuasibilibus humana sapientia verbis fuisse, sed in offensione Spiritus & virtutis. Verum enim vero minus principaliter etiam Loquela singulis Fidelibus competenter, Petrum intelligere, in proposito est. Nam & illis quotidie exercenda venit Loquela, præprimis erga Deum, quoties nempe preces sunt fundenda. Oratio siquidem nihil aliud est, nisi Loquela hominis cum Deo, in qua vel optima quæque ab ipso expetuntur, deliberatione ac consultatione quasi in antecellum de rebus suscipiendis cum Deo facta, vel mens grata, bonitatem Dei celebrans, pro concessis aperitur atque offertur. Quam Loquela sancti Dei Homines sapientissime omni confidentia & animi patientia exercuerunt, quos magno numero ex ipsis S. Literis allegare facillimum esset, nisi brevitatis studiosus, omnem prolixitatem merito vitandam censerem. Citasse tamen sufficiat præ ceteris duo exempla, Davidis in Psalmis & Pauli in Epistolis. Ad horum igitur exemplum exigit Petrus, ut omnis fidelis suam instituat in precibus loquela, nec quicquam cum Deo loquitur, nisi quod sanctissimæ ipsius conveniat voluntati; nulli operi unquam admoveat manus, nisi prius consilio quasi cum Deo inito, felicem rei gerendæ sibi expetierit eventum.

§. VIII. Neque vero homini fidei Loquela venit exercenda solummodo erga Deum, sed etiam erga alios Homines, cujuscunque status, sexus aut conditionis sint, prout illud, sive confessionis, sive charitatis, sive ædificationis, sive alia quæcunque exigit necessitas. Atque tum constans hæc est S. Petri sententia, ne unquam & hac occasione temere & inconsiderate multo minus scurriliter loquuntur, sed ut coercent linguam suam a malo & labia, ne loquuntur dolum, juxta monitum alibi factum, nempe 1. Petr. III. 10. Ne egreditur turpis loquela ex ore eorum Coloss. III. 8. Sed ut sibi meti ipsi loquuntur in Psalmis, & Hymnis & Canticis Spiritualibus. Ephes. V. 19. Neque tamen hoc Petri monitum spectat præcise tantum ad τὸ λαλᾶν atque dicenda, sed includit etiam τὸ μετόχη atque credenda, comprehenditque cogitationes & operationes Spirituales in genere omnes. Quod non sine probabilitate licet colligere ex Ps. CXVI. 10. Obligatio proinde Petri occupata est, circa varios spirituales fidelium actus, nempe

tempe Credenda, Differenda, Confitenda &c. ad certam eāmque in-
fallibilem trutinam ac regulam expendenda, amissitanda.

§. IX. Regula autem seu Norma, juxta qvam $\pi\lambda\alpha\lambda\alpha\pi$ pariter ac
instituendum desiderat S. Petrus, sunt $\pi\lambda\alpha\lambda\alpha\pi$ $\tau\gamma\delta\pi\pi$.
Nolo jam prolixius inquitere, partim in Vocis $\tau\gamma\delta\pi\pi$ originem
& derivationem, partim in variam ejusdem apud Autores Græcos
aliosque acceptiōem, de qvib⁹ vid. Flacius (a), Drusius (b), Estius
(c), qvorum sententias in compendio nobis sifit Leigh. (d); nec
etiam prolixus ero, in adducenda distinctione Græcis usitata inter
 $\lambda\alpha\pi\alpha$ & $\lambda\pi\alpha\pi\alpha$ de qvā distinctione videri possunt Hemmingius
(e) Waleius (f) & si libet Robertus Constantinus (g): sed potius me-
arum partium duco evolvere, qvid hoc loco per $\lambda\alpha\pi\alpha$ $\delta\pi\pi$ veniat
intelligendum. Atqve tunc extra controversiam est, per $\lambda\alpha\pi\alpha$ $\delta\pi\pi$ nihil
aliud intelligi, qvam univerlam Scripturam S. Canonicas seu Ver-
bum Dei, qvod in Sacris nomine $\lambda\alpha\pi\alpha$ $\delta\pi\pi$ frequentissime insigni-
tur. Vid. Aretius Com. in N. T. super Rom. III, 3; ubi cum de Prä-
rogativa Iudæorum præ Gentilibus agit, eam qvoc⁹ ex eo probat, qvia
ipſis sunt concredita divina Eloqvia. Provoco insuper ad Actor. VII,
38. ubi $\lambda\alpha\pi\alpha$ $\zeta\omega\tau\alpha$ fit mentio; ad Rom. III, 2. ubi Iudæis di-
cuntur fuisse concredita $\lambda\alpha\pi\alpha$ $\delta\pi\pi$, qvos propterea S. Augustinus in
Pſal. 30. Gentilium Scrinarios seu Bibliothecarios appellat, referente
Baldinino (h) Walthero (e) Tossano. (k) ad Hebr. V, 12. ubi ratione
Perspicuitatis Paulus dividit Scripturam S. seu $\lambda\alpha\pi\alpha$ $\delta\pi\pi$ in $\pi\alpha\pi\alpha$ $\pi\alpha\pi\alpha$
 $\pi\alpha\pi\alpha$ seu $\lambda\alpha\pi\alpha$ $\tau\pi\pi\pi$ & $\lambda\alpha\pi\alpha$ $\tau\pi\pi\pi$ seu $\tau\pi\lambda\alpha\pi\pi$.
Qyin ino & in V. T. $\lambda\alpha\pi\alpha$ $\delta\pi\pi$ sermonum, vel Eloqviorum Dei
sepissime fit mentio Num. XXIV, 4. & in Psalmis Comf. Polus (l)
Sed qvid opus, ut conquisitis aliunde testimonitis, sententiam meam
per $\lambda\alpha\pi\alpha$ $\delta\pi\pi$ Scripturam S. intelligi, roborem, cum Petrus ipse opti-
mum

(a) Clav. script. ad hanc Voc. (b) in Praeter. ad Rom. 3. v. 2. (c) in
Rom. 3. v. 2. (d) Crit. sacr. p. 196. (e) In Coment. supr. Rom.
III, 2. (f) in Coment. N. T. ad Act. VII, 38. (g) in Lexi-
co ad Voc. $\lambda\alpha\pi\alpha$. (h) Coment. super Rom. III, 2. (i) Harmon.
Bibl. super Rom. III, p. 1049. (k) in Hypomn. super Rom. III. (l)
Synops. Crit. Vol. V. p. 1452 ad b. l. Id. in Bibl. Crit. T. V. p. 1722.

um Vocis ejusdem agat Interpretem. Ille enim 2. Petr. 1.
19. 20. λέγεται interpretatur Sermonem Propheticum seu Prophe-
tiam Scripturam.

S. X. Atque secundum hanc Normam seu Regulam omnia-
Credenda, Differenda, Confitenda &c. amissitanda cupit S. Petrus.
Hinc adjicit non sine Emphasi particulam ὡς: Εἴ τις λαλεῖ ὡς λόγος
τοῦ Θεοῦ. Quæ particula, respondens Hebræorum 3., varia quidem pati-
tur significaciones, ut interdum sit nota Comparationis & Similitudi-
nis, ubi res duæ diversæ in aliquo tamen similes inter se conferun-
tur Joh. 1, 32. XV, 6. interdum etiam nota Temporis & idem
denotet, ac Cum, Dum &c. Luc. IV, 25. Galat VI, 10. (a) In præ-
senti tamen nostro Dicto est particula, non similitudinis, nec tem-
poris, sed Veritatis, quemadmodum & hunc significatum obtinet
Joh. I, 14. Luc. III, 23. 24. 2. Cor. II, 17. Jacob. I, 10. (b) Eo igit-
tur tendit S. Petrus præceptio de instituenda loqvela hanc adjiciens
particulam, ut manifeste demonstret, exponente etiam ex Reforma-
tis ita olim optime Marlorato (c) quod non sufficiat Minister Ecclesiae
profiteri, illud, quod loquitur, esse Verbum DEI. Nam & hoc olim
Pseudo Apostolis tritissimum erat, qui veri Ecclesiae doctores videret
velebant, cum tamen nihil minus essent; sed, si Minister Ecclesiae
legitime suo velit fungi officio, ut nihil nisi Eloquia DEI & doctri-
nam, Verbo DEI in Scripturis S. proposito, consentaneam, profe-
rat. Solum enim DEI Verbum de Voluntate DEI & quæ ad salutem
nostram faciunt nos instruere potest. 2. Tim. III, 15. 16. Solum DEI
Verbum vivum est & efficax. Hebr. V, 12. Solum DEI Verbum po-
tentia est ad salutem Rom. I, 16. Cui sententiae quoque optimus fer-
me.

B

me

(a) Conf. Flacius Clav. Script. Leigh. Crit. S. p. 364. (b) Vid. Galovinus
Bibl. Ill. T. V. p. 1516. Gerhard. Com. ad h. l. p. 634. m. 4.
& ex eo Prucknerus in Vindic. ad h. l. Add. Dn. M. Ferberi,
olim Adjuncti Witteb. dignissimi, Fautorisque nostri astu-
matissimi Disput. sub Praesidio Magnif. Dn. D. Fechtii ante
triennium ferme hic Rostoch. habita; de admiranda in Chri-
sto docendi virtus §. VIII. (c) Comment. in N. T. ad
h. l.

me inter Pontificios Scripturæ Interpretes, Eftius (a) accedere non dubitat, cuius verba, cum & in hoste virtus sit laudanda, circa finem hujus Sectionis, prout ea quoque B. Calovius, (b) acutissimus Theologus, in Bibliis Illustratis ex ipsius Eftii Commentario allegat, subjecere non erubesco. Ita autem ille: *Si quis accepit a Deo gratiam elocutionis seu sermonis (quo referenda sunt, que Paulus memorat Rom. XII. & 1. Cor. XII. sermo sapientie & scientie, donum prophetia, donum exhortationis, interpretationis &c.) & ad hujusmodi munus aliquis in Ecclesia vocatus, is loquatur, id enim a supplendum, quemadmodum supplet Syra Paraphrasis, tanquam Dei Sermones, cuius in functione Minister est & Vicarius, nihil proferat, quod Verbo Dei vel scripto vel tradito non sit consentaneum, non hominum commenta doceat, non falsa miracula referat, non inutiles quastiones tractet, sed Dei voluntatem ex Eloquii divinis annunciet.*

Sectio II. Polemica.

S. I.

Vero igitur dicti præsentis pervestigato sensu, breviqve ejusdem Sectione Exegetica ad colophonem perducta, pedem jam ulterius promovens, sisto Tibi L. B Sectionem Polemicam, in eaqve Porismatice ex Dicto nonnullas Scripturæ Affectiones propositas. Labor equidem facilissimo foret expeditus negotio, si omnes, sive primarias sive secundarias, qvas Theologi Nostræ in Compendiis & Systematibus alias solent inculcare Affectiones, ex meo vellem deducere Dicto; verum temporis brevitatisqve rationem habens, animus est mihi, hac vice tantum quinque Scripturæ Affectiones revocare sub examen. Qvarum prior erit, *Facultas Normativa*. Sit ergo.

Porisma I. Scriptura S. V. & N. T. est Norma omnium Credendorum, Agendorum atque Dicendorum, tam in publico Ecclesia cœtu, quam privato.

S. II.

(a) in *Comment. super Epist. Pauli & reliquas Apostolorum pag. 1183, ad h. l.* (b) *Conf. Calov. Bibl. Illustr. T. V. 1516.*

¶. II. Præsuppono vero sermonem mihi non esse de *Norma* *Partiali*, *Inadæquata*, *Dependente* & *Normata*, sed de *Norma Totali*, *Adæquata* *Independente* & *Normante*. His præsuppositis dico: Scripturam S. V. & N. T. esse Unicam Normam Totalem, Adæquatam, Independentem & Normantem omnium Credendorum, Agendorum Dicendorumque, tam in publico Ecclesiæ cœtu, quam privato. Pro adstruenda Theseos hujus veritate, seqvens ex dicto meo elicio Argumentum.

Ad quodcumque S. Petrus omnia Credenda, Agenda Dicendaque, tamen in publico Ecclesiæ cœtu, quam privato, cupit amissanda, illud necessario debet esse sufficiens Norma Credendorum, Agendorum Dicendorumque, tam in publico Ecclesiæ cœtu, quam privato.

Atqui ad λέξια τῆς Ἰησοῦ S. Petrus &c. Ergo.

Major in argumento hoc sua radiat luce, nec ulla indiget probatio. Minorem quod attinet, probatur ea ex clarissimis dicti mei verbis, in quibus S. Petrus expresse mandat, ut, si quis loquatur, Scripturam tanquam Normam sequatur, atque juxta eam suam instituat Loqulam. Jam vero si in τῷ λόγῳ hanc observari vult S. Petrus Normam, sequitur, quod etiam in Credendis & Agendis, utpote quæ sub voce λόγος comprehenduntur, prout præcedenti Sect. fuit demonstratum, huic Normæ sit unice inhærendum. Est enim semper vera, semper obligans: Ἐγώ λέγω ὡς λέγω Ιησοῦ. Nec alio casu quicquam Credi, Agi aut Differi potest aut debet, quod huic Normæ videatur contrarium.

¶. III. Hanc Facultatem Scripturæ Normativam præterea Theologi variis solent probare argumentis, quæ omnia huc adferre, proposita Disputationis brevitas non permittit. Id tamen mearum erit partium, ut tribus (qui numerus ternarius deinceps quoque in probandis subsequentibus τῷ λόγῳ Affectionibus ex Dicto meo deducendis, mihi veniet observandus eamdem confirmem, L. B ad varia Theologorum remittens Scripta ac Systemata. Primum vero eorum desumitur a *Nomine*. Expresse enim Sacra Scripturæ tribuitur Nomen Canonis Ps. XIX. s. ubi Vox in Fonte occurrens τῇ varias atque ad probandam hancce Scripturæ Facultatem Normativam optime facientes sustinet significationes. Interdum enim significat

sicut lingulam in trutina, juxta quam aequilibrium constituendum. Hoc sensu occurrit Hiob. XXXIX. 5. Interduum, funiculum tenuem, quem creta imbuunt fabri lignarii, ut lineam ducant rectam, cuius ductum dein sequuntur, in lignis exequandis & complanandis, quo sensu legitur Esa. XLIV. 13. Vid. Schindlers. (a) Quæ Scripturæ, per Metaphoram, sive exponerum Officina, sive ex Architectura petitam, a Davide facta denominatio, infallibile est argumentum, eam esse Normam, juxta quam omnia sive Credenda, sive Agenda, sive Dicenda, sint instituenda, exequanda, amissitanda. Quodsi tamen adhuc quis hæreat dubius, utrum etiam Dictum Davidis de universa S. Scriptura, adquæque etiam Doctrina Apostolorum agat, adest Interpretem omni exceptione majorem, nempe Apostolum Paulum. Is enim non solum Rom. X. 18: huncce Davidis locum ad doctrinam accommodat Apostolicam, sed etiam Epistolam ad Galatas scriptam hoc concludit epiphonemate, Galat. VI. 16. *Quicunque hanc Normam secuti fuerint, pax super illos & misericordia.* Ubi sane manifestissimum est, loqui Paulum de doctrina sua in hac epistola proposita. Jam vero quæ est natura partis in homogeneis, eadem etiam est Natura Totius. Si appellatio Canonis & Normæ competit hanc epistola Paulinæ, utique etiam reliquis V. & N. T. Libris conveniat, necesse est. Quod argumentum nervose urget Optimus Gerhardus in Exegesi §. 437. p. 476. Secundum petitur ab expresso Dei mandato, ad Scripturam S. peium viva voce traditam, dehinc in literas redactam, tanquam solam & unicam Normam fidei atque vitae, homines ablegantis Deut. IV. 2. Esa. IIX. 19. Circa quæ dicta observandum (1) quod in priore mandatum illud non sit particulare, solos obligans Iudeos, ut minus recte explicat Cornelius a Lapide (b) sed universale, ad omnes homines in N. T. quoque viventes, pertinens, ut scilicet Verbo DEI scripto soli, tanquam Normæ Fidei ac Vitæ adhæreant. (2) quod in posteriori loco, per Legem non intelligatur peculiaris tantum quædam Lex Iudeis lata, de non consulendis auguribus, hariolis ac incantatoribus, prouti sentit Beccanus, (c) sed voce Legis generaliter sumta, universa Scriptu-

(a) in Lexico ad h. v. (b) Comment. ad h. l. (c) Manual. Controuv. L. I. c. §.

Scriptura S. divinitus revelata, quemadmodum hunc significatum passim obtinet e. g. Psalm. CXIX. multoties. Isa. I. v. 10. V. v. 24. Qvare etiam Propheta Vocem Testimonii *im* *Exodus* *xxviii* addit. Cum enim extra ordinem hactenus possum sit controversiam, nullum esse Librum Canonicum, qui non prohibeat de Christo Testimonium, juxta Act. X. 43. in propatulo est, per Legem & Testimonium universam intelligi Scripturam. Cui sententia non solum Patres antiquiores priores, sed nonnulli etiam ex ipsis Pontificiis, argumentorum pondere convicti, subscribunt. *Vid. Qvendsted.* (a) *Tirium* adfertur a *Praxi ipsius Christi & Apostolorum*, in *Controversiis Fidei* semper ad *Scripturam provocantium*, atque eo ipso Facultatem ejus Normativam confirmantium. Matth. IV. 4. XXII. 31. 42. Lyc. XX. 37. Act. XXVI. 22. Plura qui desiderat argumenta, audeat B. Gerhardum (b) *Qvendstedium* (c) *Brochmandium* (d) *Chamierium* (e) *Add. Calovius*. (f)

§. IV. Licet igitur Facultas hæc Scripturæ Normativa firmo stet tali, non defuerunt tamen eandem omni tempore subruere audientes. Pontificii Scripturæ perfectionem & perspicuitatem negantes, statim ideo insificantur, imo pro suis insicari necesse habent, Scripturam esse Unicam Normam Credendorum, Agendorum Dicendorumq; sed Traditiones non scriptas, pari, si non majori pietatis & reverentia affectu, Normæ insfar esse habendas. *Vid. Gerhard.* (g) *Sociniane Rationem* pro Norma Credendorū venditant. *Vid. Fenerbornius* (h) *Brochmandus* (i) Evidem nonnulli ex illis videri quidem volunt, acsi Ratiōnem pro Norma Fidei minime agnoscant. Ita enim *Socini*: (k) Non sunt Dei imperficiabila iudicia humanae rationis modulo metienda. Similia profert Osterodus (l). Es wäre gar zu gefährlich in solch einer grossen

B 3

Sachet

- (a) *P. I. Syst. C. 3. Sect. II.* (b) *Conf. Cath. Lib. II. P. I. C. 2. p. 73. Exegef. §. 436. sequ.* (c) *P. I. Cap. 4. Sect. 2. Qu. 15.* (d) *Syst. P. I. c. 2. qu. 17. & Tract. de Controvers. Nos inter & Pontif. Lib. 4. c. 7. 8.* (e) *Panstrat. Cath. T. I. Lib. 1. c. 3. 4. §. 6. 7. 9. 10.* (f) *Synops. Controv. p. 51.* (g) in *Conf. Cath. L. I. P. I. c. 2. p. 74.* (h) in *Anni Osterodo p. 65. sequi.* (i) *T. I. Syst. Cap. 3. qu. 1. & 2.* (k) *Tract. Soluta scrupul. scrup. II. p. 40.* (l) *Instit. Germ. cap. 29. p. 197.*

Sache da von des Menschen Leben/ ja von seiner ewigen Seeligkeit gehandelt wied/ Menschlicher Vernunft und Gutsdiensten zu vertrauen. Et *Smalcus* (a) plane consona his reliquit: *Velle sacrarum literarum puritatem cum Philosophia ita commiscere, ut illius sit interpres, est religionem pessimum & Philosophiam Theologiae proponere.* Verum quomodo hi ipsi Auctores altis in locis sibi ipsis contradicant, videre est apud *B. D. Scherzerum*. (b) *Weigeliani, Quackeri* alioq; *Fanatici Normam Credendorum* somniant *Verbum internum, Raptus, Enthusiasmos, Visiones, Immediatas Revelations*. Vid, *Thummius* (c) & *Summe Rev. Dn. D. Schelguigius*, *Theologus immortaliter de pura Dei Ecclesia meritus, Preceptor olim meus fidelissimus & in Christo Pater aeternum colendus, cuius hic ob plus quam paternum in me affectum non sine filiali pietate & reverentia memini*, (d) *Quid D. Georg. Galixtus ceterique Theologi Helmstadienses, cum quibus olim fecere nonnulli Regiomontani Theologi Syncretismo addisti, prouti edoceor ex Dreiero* (e) *de Norma primaria & secundaria, nempe consensu quinque seculari statuant, siccio jam prætero pede.*

S. V. Ipsum tamen *Arnoldum*, qui ceteroquin membrum Ecclesie nostræ dum in vivis erat, videri cupiebat, filere non possum. Is enim cum *Fanaticis* unam inflans tibiam, referente *Celeberrimo D. Val. Ern. Löschero* (d) duplē singebat Normam, Principium, Canonem, alterum *int̄eriōrem*, alterum *ext̄eriōrem*, asserebatq; veritatem hauriendam esse tam ex *Scriptura*, quam ex effluxu divino, hanc vero nominat *revelatiōnem*. Verum cum duplex hæc ab *Arnoldo* conficta Norma, non solum a puriore hactenus Ecclesia fuerit rejecta, utpote nullo nitens fundamento *Scripturæ*, sed Petrus ipse eam etiam in dicto nostro convellat, facile cuilibet videre licet, dupli hac norma opus haud esse, sed sufficere *Unicam* illam, eamque infallibilem, nempe *Sacram Scripturam*.

S. VI. Dum autem *Scripturam* S. *Unicam Credendorum, Agentorum, Dicendorum* inique Normam esse assero, dubium forsan alicui posset subnasci: Qva igitur ratione *Libri nostri Symbolici Normæ nomine*

(a) *In 1. Job, Homil.* (b) *Colleg. Anti Socin. p. 17. 18. (c) Impietat. Weigel. p. 15. (d) Quackerism. Confut. P. 1. p. 25. sequ. & p. 218. (e) Erörterung. Ques. 2. (d) in *Praenot.* & quidem *Praenot.* contra *Antiscripturarios Fanaticos II. & IX.**

nomine possint insigniri, cum haec excellētia soli competat S. Scripturæ. Verum facilis est ad illud responso, si modo attendatur distinctio, in statu controversiæ formando, adducta, & a Theologis nostris adhiberi solita, nempe inter Normam Normantem, & Normam Normatam, inter Normam Independentem & Dependentem. Qvando a Theologis nostris Libris Syn. b. nomen Normæ tribuitur, nequaquam hoc ipso nomine S. Scripturæ, tanquam Normæ Normanti atque Independenti æquiperantur, sed tantum pro aliqua Norma Normata ac Dependentē æstimantur. Conf. Dn. D. Theologus Witteb. Martinus Chladenus (a) nec non Excellentissimus atq; Clarissimus Dn. Gottlieb Schelvgivius, Professor Gymnasi Ged. celeberrimus, Amicus olim conjunctissimus, nunc quoque Fautor colendissimus. (b) Non aliter(utor simili, qvod a Præceptore olim meo. ad tumbam usq; venerando Dn. D. Schelvgivio, nobis, cum Musis adhuc vacarem Gedanensibus, saepe numero inculcabatur) ac ulna curiæ adpensa dicitur Norma, scilicet Normans, eorum ulnarum, qvibus mercatores in suis tabernis utuntur, qvæ Norma normata vocari solent. Accedit, quod Libri Symb. a Nostris nunquam pro Norma Fidei sint venditati, sed tantum pro Norma Professionis fidei, prouti Magnif. Dn. D. Fechtius (c) hoc prolixius deducit. Præterea non ineleganter a partibus Orthodoxorum acriter stans atque supra laudem meam positus celeberrimus jam Wittebergenſ. Theologus Dn. D. Wernsdorffius, (d) Normam dividit, in Normam Discretionis & Cognitionis; afferitq; Libros Symb. utroq; modo Normam vocari posse; Discretionis, qvæ Heretici facilie a nobis metu dignoscantur; Cognitionis, cuius beneficio in cognitionem veritatum quarundam sive conclusionum deducemur. Nec hicce Theologus venerandus, tenui qvidem meo iudicio Libris Symb. plus, qvam par est, tribuit. Cum enim Scriptura S. tanquam immediate ~~probatur~~ 2. Tim. III. 16. sit Norma

(a) Disp. de Aſſeratione Doctrina. S. 25. p. 28. (b) in Thesibus, ex Quaerkerismo Confutato, olim a Venerabili Dn. Parente edito, ex tractis. Art. II. S. 35. (c) Disp. contra Arnoldum pro vindicando B. Dn. D. Chyrao. It. in Thesib. ex Theologia selectis Th. X. (d) in Disp. de Autoritate Librorum Symb. sub Præſidio B. Dn. D. Neumann ab ipso habita.

ma (Independens & Normans) fidei; Libri autem Symbolici pariter
Geistw. (Geistw. scil. mediata) prout non sine argumento-
rum pondere probat cit. *Dn. D. Schelvgigius* (a) nihilque aliud con-
tineant, quam quod ex esse cum S. Scriptura conveniat, eo ipso de
Facultate Normativa participant, necesse est.

§. VII. Nec quidquam valent Adversariorum objectiones,
contra hanc Librorum Symb. Facultatem Normativam in medium ha-
stenus adlatae e. g. quod ipsa S. Scriptura sit Norma fidei; quod Libri
Symb. ab hominibus errori obnoxii sint conscripti; quod errores
contineant &c. quae nullius ponderis jam dudum a nostris Theolo-
gis sunt refutata. Vid. *Dn. D. Schelvgigius* (b) *Dn. D. & Theologus*
Altiorfinus *Joh. Christoph. Pfaffius* (c) *Celeberrimus Dn. D. Sontagi-
us* (d) *M. Joh. Mæbius* (e) *Add. Dn. D. Fechtius* (f).

§. VIII. Ex hac Scriptura S. Affectione, hactenus Argumen-
tis, partim ex Dicto meo, partim aliunde adlatis, firmiter satis pro-
bata, fluit jam alia S. Scripturæ Affectio, nempe *Integritas & Per-
fectio*. *Hinc*.

Porisma II. *Scriptura S. est Integra ac Perfecta.*

Nomine autem Integritatis ac Perfectionis hoc loco nihil aliud in-
telligo, quam quod *λόγια ḥ̄es* ne ullo quidem Libro Cano-
nico, qui scil. a DEO ad id constitutus, ut sit perpetua Norma
Creden-

-
- (a) *In aurea sua Synopsi Artic. V. Quest. 30 & 4.* (b) *Synops.
i. c.* (c) *Sylloge Questi. Theol. qu. I.* (d) *Depulsion. sex
Paroramatum A. C. ejusque Apologia & Artic.* *Smalcaldic.
imputatorum.* *Ejusd. Disp. Judicium Scriptura luculentum su-
per humanis Praejudiciis ex Pf. CXIX. v. 165. ubi Memorial.
VII. Antithetico Censores Lib. Symb. solide refutat.* (e) *Disp. sub. Praisd. B. Dn. D. Seligmanni hab. de Autoritate
Libr. Symb. non contemnda, in qua errores partim Histori-
cos, partim Theologicos Libris Symb. ab Adversariis ob-
jectos nervose satis resolvit.* (f) *Colleg. Privatis. MSS. Loca
de Relig. §. XI. ubi contra Tenebrionem quendam Libros
Symb. ab imputatis erroribus breviter vindicat, citatis D.
Haberling & D. Sontagio, qui id in scriptis supra cit. pro-
lixius egerint.*

Credendorum, Agendorum Dicendorumque, sint mutilata, sed ut per tot secula plurimi alii sicutemque utilissimi perierint Libri, ad **λόγια** **Ιησοῦ** tamen pertinentes omnes supersint.

§. IX. Loquor ergo h. l. (1.) non de *Integritate & Perfectione Finali*, quae alias apud Theologos *Integritas & Perfectio* objectiva & intensiva audit, atque contra Pontificios hactenus omni jure fuit defensa, sed de *Integritate Materiali*, quae alias dicitur extensiva & quantitativa *Integritas*. (2.) Mihi sermo non est de *Libris Sacris non Canonis*, utpote *Historicis*, *Politicis*, *Chronicis*, qui quidem Deo inspirante fuerunt scripti, sed ob particularem causam & particulari Ecclesiae, quos periisse absurdum non est. *Vid. Dr. D. Fechtius*, sed de *Canonis*, qui a Deo sunt destinati, ut sint perpetua fidei morumque norma. Nec (3) queritur, an ejusmodi Libri *Canonici* a Deo in *Canonem* destinati perpetuum, per malitiam hominum perire, adeoque **λόγια** **Ιησοῦ** *Canonica* hoc modo mutilari potuerint, sed an actu ipso, si divinam speciem providentiam, perierint atque **λόγια** **Ιησοῦ** sint actu ipso mutilata. His praesuppositis dico: *Scriptura S. seu λόγια **Ιησοῦ** *integra* sunt ac perfecta, nec quoad ullum Librum *Canonicum* mutilata.*

§. X. Pro adstruenda hac **τὸν λόγιον** *Integritate ac Perfectione* alegans satis ac stringens ex dicto meo fluit argumentum hujus tenoris.

Quodcumque tanquam universaliter obligans perpetuo attendi, observari, consulti S. Petrus desiderat, illius *Integritas ac Perfectio* ut *conservata* sit, *necessa* est.

Atqui **λόγια** **Ιησοῦ** &c. Ergo:

Majoris in hoc argumento veritas vel inde elucet, quia necessario sequitur, quod, si **λόγια** **Ιησοῦ**, tanquam Norma, prout in praecedente Porismate probatum dedi, sint contracta, diminuta ac mutilata, Petrus nullatenus ad ea perpetuo observanda, attendenda excitare potuisset. Quomodo enim a nobis, aut universaliter ab omnibus de Deo scindis, dicendis attendamus, nisi ex parte Dei nobis **λόγια** **Ιησοῦ** perpetu-

perpetuo ostendantur, extendantur, conserventur. Necesse proinde est, ut $\lambda\omega\gamma\alpha\ \vartheta\epsilon\varsigma$ in Ecclesia Dei integra, nec non perfecta sint conservata. Minoris autem probatio, unicuique ipsum dictum, vel fugitivo saltem oculo insipienti, patescit. Qvare hic non multum morabor, alia potius adlaturus Theologorum argumenta hanc Integritatem ac Perfectionem Scripturæ firmantia.

§. XI. Solent autem eorum qvā plurima adferri; nobis ex more præscripto, tria adduxisse sufficiat. Primum petitur, a diserta appellatione. Expressè enim $\lambda\omega\gamma\alpha\ \vartheta\epsilon\varsigma$. Psalm. XIX. 9. vocantur Perfecta. Eqvidem l. c. tantum Lex Dei vocatur Perfecta; sed per Legem Dei, voce generaliter sumta, universam scripturam S. intelligi, vel inde colligitur, qvā Paulus Rom. X. 18. hunc ipsum Psalmum accommodat ad prædicationem Apostolorum. Vid. Gerhardus. (a) & Dn. D. Fechius (b) Hoc tamen aliquam parere videtur difficultatem, num Integritas & Perfectio h. l Legi tributa seu S. Scripturæ, de Integritate Materiali & extensiva, an potius de Perfectione Finali & intensiva veniat intelligenda. Verum régero: Licet hocce dictum a Theologis communiter allegetur, pro probanda Perfectione Finali, tamen incongruum non esse, illud in genere pro utraque Integritate probanda adferri. Cum enim Lex Dei seu S. Scriptura absolute & simpliciter dicatur Perfecta, qvid obstat, qvo minus & de Perfectione ac Integritate finali pariter atque materiali cit. loc. intelligatur. Secundum, qvo hæc $\tau\omega\tau\lambda\omega\gamma\alpha\ \vartheta\epsilon\varsigma$ Integritas & Perfectio probatur argumentum, ducitur, a Divina Providentia, qvæ non permisit, nec permettere potuit, ut Libri in perpetuum Ecclesiæ Canonem destinati, mutilarentur, multo minus ullus eorum periret. Promissio enim Salvatoris nostri Jesu Christi, ex qua divina, circa Libros Canonicos, plus satis colligi potest providentia, certissima est ac legitur Matth. V. 18. Donec prætereat cælum & terra in $\tau\omega\tau\lambda\omega\gamma\alpha\ \vartheta\epsilon\varsigma$, Jota unum aut unus apex non præteribit a Lege, donec omnia fiant. Jam vero, si ne unum qvidem Jota, qvæ tamen literarum, apud Hebreos est minima, imo ne apex qvidem de Lege (qvo nomine tota intelligenda S. Scriptura) interire debet; multo

(a) Exeg. L. 1. S. 376. (b) Colleg. Fundam. MSS. L. de Script. S. 10.

multo minus, divina permittere potuit providentia, ut integri Libri, e Canone perirent. Tertium adfertur a Fidelitate Ecclesiae Iudaicae in custodiendo S. Canone totidem verbis ipsi in S. Scriptura tributa. Nam Rom. III. 2. ipsis expresse dicuntur concedita Λόγιον Ιησοῦ. Quare etiam ab Augustino, prouti Sect. præced. ostensum dedi, vocantur Scriniarii, & Bibliothecarii Gentilium. Et idem (a) Iudaos vocat Capsarios & Librarios nostros, scil. ob incredibilem eorum erga S. Scripturam religionem. Quæ tanta fuit, ut ipse etiam Bellarminus (b) fateri cogatur: Incredibilem fuisse Iudaorum religionem erga S. Libros. Ex qua religiosa Iudaorum observantia erga Libros Canonicos, & eorum Fidelitas in custodiendo deposito concedito & Canonis Perfectio plus satis appetet. Si enim Libri quidam Canonici periissent, tum Ecclesia Iudaica, neque fuisse depositi a Deo concrediti fidelis custos; neque Λόγιον Ιησοῦ tuto ipsi concredi, neque Paulus eos tam insigni ornare potuisset encomio. Et licet tempore, quo Populus Israel in Captivitatem deducebatur Babyloniam & urbs Hierosolyma combustioni tradebatur, Legem Dei, in arca foederis hactenus adseryatam, periisse, nonnulli autument, ex eo tamen integritati Λόγιον nihil quicquam decedit. Nam facilis ad ea est, responsio, distinguendo, inter scripta Legis autographa & apographa. Licet perierint autographa (quod tamen ut credamus hactenus nulla adversariorum evidenti ratione cogimus) nondum tamen sequitur, ergo apographa, quæ magno numero apud Iudaos adserabantur, cum unicuique lectio legis a Deo fuerit demandata Deut. VI. 7. XVII. 18. perierunt. Ceterum pro finienda & hac controversia cum B.D. Affelmanno (c) distingvo, inter Codicem Biblicum, & Canonem Biblicum. Ex Biblico Codice quosdam periisse Libros concedo, sed ex Canone Bibl. eos periisse nego. Plura argumenta desiderans, adeat Gerhardum (d) Quenstedium (e) D. Affelmannum (f) Rivetum. (g)

-
- (a) In Enarrat. Ps. XL. & LVI. (b) Lib. 2, de V. D. cap. 2.
 (c) Syntagm. P. I. Disp. 3. qu. 11. (d) Exeg. L. I. §. 73.
 & 108. (e) Syst. P. I. Sect. II. c. 4. qu. 17. (f) l. c.
 (g) Catholic, Orthodox. Tract. I. Qu. 3.

§. XII. Qvia vero non ingratum L.B. me suscepturn laborem mihi persuadeo, si ex ipsis nostris, hac in controversia, adversariis, qvendam adduxetim, qvi plane nobiscum in hac Perfectione atque Integritate *Adyia* *Iesu* consentiat, in medium produco, Virum apud Pontificios haud exiguae autoritatis, *Alfonsum Salmeronem*. (a) Is enim sex rationibus probat, Libros illos, qvos Pontificis ex Canone Librorum Bibliorum excidisse ajunt, nunquam fuisse Canonicos, neque ad *Adyia* *Iesu* perpetuo attendenda pertinuisse. Verba ejus prouti eadem, cum copia ipsius Autoris mihi Rostochii non potuerit fieri, Vir plurimum Reverendus, *Dn. Joh. Falckius*, Pastor Gedan. ad *Edem* *S. Cathar.* longe meritisimus, Fautor ac Benefactor meus, per omnes annos Academicos omni filiali obsequio aeternum colendissimus, decenter a me rogatus, lubefis, ex ipso Autoris vastissimo commentario Gedani excerpta, transmisit, digna sunt, ut hic adponantur. Poltqvam enim Autor citatus multa de Libris illis, qvos Pontificii, tanquam Canonicos periisse statuunt, differuerunt, atque nominasset *Augustinum*, (b) afferenter, olim Librum Herioch Canonicum, & ex quo depravatus fuerit per Hæreticos, fuisse Apocryphum, hunc tandem in modum pergit: Mihi quidem probabilitate longe videtur, nunquam fuisse Canonicos, etiam si paratus fuit mutare sententiam, si quisquam solidis argumentis contrarium evicerit. Hoc porro ad credendum his adducor rationibus: Prima est, qvia, ut ait *Origenes*, illi Libri de medio sublati sunt ab Spiritu S. vel quod aliqua continerent, que supra humanam sunt intelligentiam, vel quia Apocryphi erant & falsa quedam contra fidem continebant. Prior ratio nulla est, qvoniam Prophetica scripta quam plurima supra captum humanae continere solent, nec Deus dona, que semel contulit Ecclesia sua, revocare conservavit, sed potius conservare & augere: Si igitur ob hanc causam, non sunt exclusi ab Autoritate Canonica, superest secunda, nimirum quod essent Libri Apocryphi & multa incerta & inconstancia continerent. Deinde constat Salomonem tria millia Parabolaram & Carnina quinque millia locutam esse, & disputasse super lignis a cedro, que est in Libano, iisque ad *Hysopum*, que egreditur de pariete, ac disseruisse

(a) *I. i. Comment. in N. T. Proleg. 9. Can. 4. p. 22. sequ.*

(b) *Lib. de Civit. Dei.*

seruiss' de jumentis & volucribus & reptilibus & piscibus; ut afferit
 3. Liber Regum in fine capituli 4. Constat autem hos posteriores libros
 omnino intercidisse & ex tot libris Parabolaram & Carminum, non
 nisi paucas Parabolas & Canticum Canticorum ad nos pervenisse.
 Quia; etsi fortassis divina sapientia essent conscripti, non tamē nū-
 les judicati sēnt, ut Canonicam Autoritatem haberent. Tertio. Si
 Canonici ejusmodi Libri extitissent, Ecclesia non fuisset depositus sibi
 traditi a Deo fidelis custos, iuxta illud ad Timotheum: O Timo-
 thee depositum custodi! Cumque Liber Canonicus nihil aliud sit
 quam certa regula credendi, & vitam, legi Dei conformem, in-
 situendi, facere jacturam unius Libri Canonici, nihil aliud esset
 quam regulam vivendi iuxta Dei præscriptum, amittere. Quemad-
 modum gravissimum esset incommodeum, si Ecclesia; vel unius tan-
 tum Sacramenti, ex septem, quo initiatur & sanctificatur, jactu-
 ram faceret. Quarto. Posset hoc incommodeum, non sine ratione,
 retorqueri in Spiritum Sanctum, Ecclesia Dei custodem & protectorem:
 quia cum posset Ecclesiam præservare, ne Librum Canonicum amitte-
 ret, permisit tamen. Et tamen librum Pentateuchi amissum, tem-
 pore Josie inventum esse memorat Scriptura & Librum Threnorum a
 Rege Joachim combustum curaverit Spiritus S. ut iterum a Jere-
 mya Propheta conscriberetur, ut traditur Hier. 36. Quinto. Esdram
 Prophetam restituisse omnes Libros sacros, qui intercidérant tempore
 captivitatis Babylonica, cōmuniis fere omnium Doctorum consensus est:
 ejusmodi vero libros, quos superius enumeravimus, non restituisse,
 inde colligimus, quia post redditum a captivitate Babilonica nulla co-
 rum sit mentio; quod signum est, illos habitos fuisse ut Apocryphos &
 Pseudepigraphos, aut nullum de Messia Mysteriis continere. Deni-
 que ex ejusmodi Libris nihil legimus citatū ab Apostolis vel Evan-
 gelistis in N. T. cum ex fere omnibus aliis, quos Canonicos habemus,
 aliquid allatum inveniamus; quod aperium argumentum est, eos
 minimè fuisse Canonicos, nec eos extare in rerum natura. Ex qvi-
 bus omnibus necessario conseqvitur, Ιη̄σα & Ιη̄σ hactenus integrā
 perfectaque fuisse a Deo conservata, cum requiratur ex parte ho-
 minum immutabilis ad illa respicientia.

¶ XIII. Hanc Integritatem Ιη̄σα & Ιη̄σ ex Patribus jam suo
 C 3 tempo-

tempore impugnavit Chrysostomus. (a) Is enim hunc in modum scribit: *Multa ex Propheticis periere monumentis, quod de Historia Paralipomenon probare possibile est. Desides enim cum essent Judai, nec desides modo, sed & impi, alia quidem perdiderunt negligentem, alia vero tum incenderunt, tum conciderunt. Et de prophanitate quidem tali refert Jeremias, de negligentia vero in quarto libro Regum legimus, quoniam post multum temporis vix Deuteronomii sit volumen repertum defossum quodam in loco ac pene deletum. Si autem absque ulla incensione templi, absque ulla impugnante civitatis tumultu sacra- men libri varie deperibant, quis jam istud inter illas depopulationes vastationesque hostium, inter illa templi ac totius urbis incendia con- tigisse miretur.* Chrysostomo accesserunt nonnulli alii, eandem foyentes sententiam, ex eo, qvia nonnullorum librorum fiat men- tio in S. Scriptura, qui tamen hodie non extant e. g. Libr. Bellorum Domini Numer. XXI. 14. Parabolaram & Cantic. Salomonis I. Reg. IV. 32. Libr. Prophetarum Nathan & Gad. I. Paral. XXIX. 29. Tandem, ut nonnullos Calvinianos & Photinianos mittam, & He- terodoxa Pontificiorum Schola hanc Perfectionem Scripturæ omni modo impugnat, accusans eam non solum imperfectionis intensive, sed etiam extensiva. Ita enim Bellarminus (b) scribere non erubescit: *Multi libri vere Sacri & Canonici perierunt. Ergo non habemus, nec habuimus a mille & quingentis annis sufficientem doctrinam, si tota sita est in Scripturis.*

§. XIV. Succedit jam alia τὸν λόγων & Iesu Affectio, nem- pe Claritas & Perspicuitas. Hinc

Porisma III. *Scriptura S. est sufficienter Clara atque Perspicua.* Ne autem & in hoc Porismate Andabatarum more pugnare videar, controversia statum in antecessum debita formo ratione. Scil. non quæ- ritur (1) de Claritate & Perspicuitate Rerum sed Verborum. Nec quæstio est (2) de Claritate Scripturæ absoluta, sed relata. Neque (3) in controversiam venit: Annon in Scriptura S. occurrant non- nulla, quæ obscura & minus perspicua; id enim propter clarissima-

S. Pe-

(a) Homil. IX. in Matthaeum p. 85. (b) L. b. IV. de V. D. c. 4.

S. Petri verba 2. Petr. III, 16. & Visiones Ezechielis, Danielis, ipsiusque Johannis, omnium hactenus Theologorum consensu, obscurissimas, libentes damus. Magnifice quippe & salubriter, ut loquitur Augustinus, *Spiritus S. ita Sacris Scripturis modificavit, ut locis aperi toribus, fami occurreret, obscurioribus autem fastidia detergeret: sed hoc venit in questionem; Annon λόγια ḥ̄̄s, quoad ea quae faciunt ad fidem formandam, dirigendam moresque informandos sint sufficienter clara & perspicua?* Atque ita controversiae statu legitime formato, assero: λόγια ḥ̄̄s adeo clara & perspicua sunt, ut ea omnia, quae faciunt vel ad fidem formandam, vel ad eam dirigendam, vel mores informandos, verbis sufficienter claris & perspicuis propo nant, quilibetque etiam simplicissimus ea capere atque intelligere queat. Fundamentum hoc Porisma jam invenit in Affectione prima ex dicto nostro jam supra abunde satis probata. Nam

Quicquid est Norma directiva sermonis sacri, sive in publico Ecclesia cœtu, sive privatim, in confessione & conversatione Christiana, id clarum & perspicuum esse debet & loquenti & illis qui per loquelandam hanc sacram bene sunt dirigendi.

Atqui S. Literæ seu λόγια ḥ̄̄s sunt sacri sermonis & informationis divina adeoque & fidei & confessionis fidelium Norma directiva: Ergo.

Majoris consequentia ex eo patet, quia; nisi id, quod Norma directiva audit, sufficienter clarum & perspicuum esset, neque loquenter illuminaret, ut juxta illud omnia sua eloquia decenter conformare posset; quomodo enim loquens de rebus divinis, conceptus suos poterit conformare illi, cuius conceptus sunt caliginosi, obscuri, imo plane impervestigabiles; neque etiam audientem, qui hacce loquela vel in fide informandus, vel in moribus erudiendus est, et tenebris eruet, & a dubiis menti ejus subtrahitis liberabit, cum perspicere nullo modo possit, an quae sermone sacro prolata sint, illi Normæ directiva, sacris Literis scil. respondeant. Minorem vero quod attinet, nec illam ultra laborare difficultate prolixaque indigere probatione firmiter sum persuasus. Petrus enim expresse desiderat, ut, qui loquitur de rebus divinis, loquatur ὡς λόγια ḥ̄̄s h. e. e claris sacrarum literarum fontibus sensus divinos salutiferosque dispenset. Seqvitur ergo im mōre

note λόγια ḥ̄s esse latis clara & perspicua. Rem illustrabo simili; e. g. cum Pontifex R. dicit, qvi loquitur, loquatur ut Concilium Tridentinum, absurde ita diceret, nisi supponeret, Concilium Trid. esse adeo clarum & perspicuum ut a dicente & audiente ejus Canones queant intelligi. Ita & cum Petrus dieit: Qvi loquitur de spiritu- libus, loquatur sicut λόγια ḥ̄s de rebus divinis loqui solent, im- pertinenter diceret, si λόγια ḥ̄s essent obscura, tenebricosa, imo impervia.

§. XV. Quæ a Theologis nostris pro confirmanda τῶν λογίων ḥ̄s. Claritate & Perspicuitate alias solent adferri argu- mента, varia sunt. Nobis rursum sufficiat, tria adduxisse, quorum Primum desumptum ex insignibus illis Elogiis, quibus λόγια ḥ̄s a Spiritu Dei ad confirmandam eorum Claritatem & Perspicuitatem, or- ganantur. Vocantur enim λύχνοι splendens in loco caliginoso 2. Pet. 1. 19. lucerna pedibus & lumen semitis nostris Ps. CXI. 105. Quæ elogia Spiritus S, illis nequaquam tribueret, nisi tanta gaudenter claritate, quam quæ superius fuit delineata. Secundum petitur a Causa Efficiente Principali λογίων ḥ̄s, quæ est ipse Deus, per scri- pturam nobiscum loquens. Is enim aut non potuit clare & perspi- cue nobiscum loqui, aut non voluit. Prius pugnat contra infi- gitam ejus potentiam, quæ nullos patitur terminos; Posterioris abs- que blasphemia dici non potest, cum pugnet contra impenitam ejus bonitatem, quæ non potuit non λόγια sua, juxta quæ fidem no- stram & mores voluit dirigi, clara & perspicua nobis proponere. Tertium dicitur a Fine, propter quæm λόγια ḥ̄s sunt exarata. Cer- te nullus alius eorum fuit finis, quam ut ex illis disceremus, quæ nobis credenda, quæque agenda, si æternam velimus consequi sa- lutem. Joh. XX. 31. Rom. XV. 4. Impossibile autem esset, Deum hunc assequi posse finem, si quæ in eloquiis Dei reperiuntur, adeo obscura essent, ut intelligi nequeant. Conf. Gerhardus, (a) Qvenstedius (b) Broch-

(a) Exeget. L. de S. S. §. 414. sequ. Conf. Cath. L. II. Art. I. c. 3.

(b) Syst. P. I. C. IV. Sect. II. Qu. II.

Brochmandus (a) Giffenius (b) Scherzerus (c) Rivetus (d) Add.
Martinus Sylvester Grabe, Theologus & Licentiatus olim Regio-
montanus. (e) & Theologi Leidenes. (f)

§. XVI. Hostes hujus $\tau\alpha\lambda\omega\mu\alpha$ & Iesu Claritatis & Perspi-
cuitatis deprehendimus partim Pontificios, Scripturam S. nativam seu
internam obscuritatis accusantes & propterea ad Ecclesiae testimoni-
um & determinationem in sensu scripturæ erundo provocantes Vide
Gerhardum (g) Dn. D. Schelvgiunum (h); partim Enthusiastas & Weigeli-
anos, qvibus $\lambda\omega\mu\alpha$ $\tau\alpha\lambda\omega\mu\alpha$ sunt flexiloqua, obscura, liber septem
signaculis clausus. Vid. Weigelius (i) Qvæ eo afferuntur fine, ut
homines a clara & externa Scripturæ litera ad Spiritum internum
adducantur.

§. XVII. Cum igitur jam dederim probatam, $\tau\alpha\lambda\omega\mu\alpha$ & Iesu ,
in iis, qvæ faciunt ad fidem formandam & dirigendam, mo-
resqve informandos, claritatem & perspicuitatem, necessario ex-
hacce Affectione conseqvitur Scripturæ S. Communicabilitas, ad om-
nes homines, tationis compotes, adeoqve & Laicos sese exten-
dens. Hinc,

Porisma IV. *Scripturæ Lectio omnibus est concedenda ac
permittenda.*

Loqvor vero non de publica *Sacrarum Literarum Praelectione &
Interpretatione*, ad totius alicujus Ecclesiae particularis ædificationem
directa, & soli Ministerio Ecclesiastico propria, sed de *lectione pri-
vata*, ad ædificationem propriam & domesticam instituta. Hilce

D funda-

-
- (a) *Syst. I. I. c. 2. qv. 16. Ejusd. Tract. de Controversi. Nos inter
& Pontif. Lib. 3. c. 1. & 2. (b) in *Papismo* *Disput. IV.*
(c) *Anti Bell. Disput. 2. Antith. 9.* (d) *Cathol. Ortho-
dox. Tr. I. qvæst. 6.* (e) *Disp. de Perspicuitate
Scriptura S. ejusque Laicis concedenda lectione.* (f) in
sua *Synopsi* *Disput. 5.* (g) *Conf. Cath. L. 2. Art. 1.
c. 3. p. 2. I. (h) in elegantissimo utilissimoq; in *Controversia Pa-
pæ Libello*, dicto: *Prüfung des Papstthums Cap. I. §. 4.*
(i) *Postill. P. II. p. 185.***

fundamenti loco substratis affero: Scripturæ S. Læcio omnibus, cu-
juscunqve Status aut Conditionis, Sexus aut Ætatis, sive sint Clerici
sive Laici, sive Mas sive Fœmina, sive Adulti sive Infantes, si modo
legere eandem valeant, est concedenda ac permittenda. Qvæ ad-
sertio satis quoqve commode ex nostro probari potest dicto. Ista
enim Petri verba: Εἰ οὐ λαλεῖ, non hunc præ se ferunt sensum: Si
cui placebit loqui de rebus divinis ad salutem pertinentibus aeternam,
ille debet S. Literis consentanea loqui. Si autem nolit de rebus istis
cogitare aut sermocinari liberum hoc illi esto; Sed hoc urgenter:
Si quis velit loqui de rebus divinis qvod omnes homines, summopere
& sub anima periculo facere tenentur, ille debet loqui ὡς λόγια τῆς Ἰησοῦ.
Igitur nobis a S. Petro hæc insinuatur Propositio: Omnes homines ex
divino mandato & imperio sunt obligati, ut credant & loquantur
ὡς λόγια τῆς Ἰησοῦ. Ex quo immote conseqvitur, ergo omnibus patet adi-
tus ad Scripturæ lectionem. Equidem videtur S. Petrus loqui tan-
tum ordini sacro atqve eidem injungere, ut loquelandam suam juxta
λόγια τῆς Ἰησοῦ instituat; Verum, Unius positio, non est alterius
exclusio. Supra enim jam probatum dedi primario quidem Mi-
nistros Ecclesiæ Ordinarios obligari, ut sint λαλεῖσθε ὡς λόγια τῆς;
secundario tamen etiam qvosvis Fideles ad simile genus loquelandam ob-
stringi. Proinde hæcce Petri commonefatio ad omnium ordinum,
sexuum atqve ætatum homines extendenda. Si enim sacer ordo seu
Minister Ecclesiæ obligatur, ut nihil loqvatur, nisi qvod λόγια τῆς
jubent, adeoqve illi permittitur, ut juxta τὸν θρόνον suam legat
λόγια τῆς, seqvitur qvod Laici hoc casu simile habeant privilegium
seu jus ad consulendas ac scrutandas quotidie S. Literas, utpote qvī
eodem plane obligantur modo, qvemadmodum in Sect. Priori Exegi-
tuit ostensum, ne qvicquam dicant, aut sentiant, nisi ὡς λόγια τῆς Ἰησοῦ
fuerint.

S. XVIII. Huic, ex dicto meo pro lectione Scripturæ omni-
bus concedenda, adlato argumento, varia adhuc Theologorum
jungere facillimum esset, verum cum chartæ pariter temporisqve
angustia excludor, tria rursus tantum adduxisse sufficiat. Primum
corum

eorum petitur ab *expresso ipsius Dei*, Autoris Sacrae Scripturæ, *Manu*
dato, partim in V. partim in N. T. Lectionem Scripturæ S. omni-
bus cuiuscunq; status aut conditionis, sexus aut ætatis etiam sint,
plus satis injungentis. Qvod V. T. attinet, illustre satis atq; cla-
rum illud occurrit Deut. VI. 6. 7. 8. 9. in qvo dicto, ut exposi-
tione brevi, nervosa tamen utar ipsius *Quenstedii* (a) Moses ex in-
stinctu divino toti Israel fidelem commendat præceptorum divino-
rum custodiam, desideratq; ut ea sint in corde, ore ac opere h.ei
ut ea tanq;am pretiosissimum thesaurum cordi includant, ut de iis
omni tempore, seu interdiu seu nocte, absq;e ulla loci vel ætatis
exceptione sermones instituant, ut omnem vitam juxta ea dirigant.
Licet autem in hocce dicto tantum lectio Libri Legis commendetur,
reliqua tamen scriptura hec ipso non excluditur, cum eadem sit ra-
tio reliquorum librorum Propheticorum, Evangelicorum & Aposto-
licorum, qui omnes ab uno profecti sunt spiritu 2. Petr. I. 19. 20.
Qvod clarius evadet, si huic ex V. T. desumto mandato, jungamal-
terum ex N. T. illudq; vocem in subsidium. Legitur illud Joh. V. 39.
B<u>dv&ars;as & <u>g&ars;as. In qvo dicto ipse Salvator noster non so-
lum Phariseis & Scribis, cum quibus tum versabatur in colloq;io,
sed etiam rudi & imperitæ plebi, qvæ in consortio Phariseorum &
Scribarum, Christi tum fruebatur colloq;io, prouti optime ob-
servat *Graverus* (b) Lectionem S. Scripturæ, eamq;e non
superficiariam & perfundoriam, sed accuratam, diligentem
& exq;uisitam commendat. Id enim intendit Salvator emphati-
ca utens voce, <u>dv&ars;as, in qva latet Metaphora desumpta a Me-
tallicorum diligentia, qyi se ad intima terræ viscera metallique fo-
dinas recipientes, omni cura ac solertia rimantur, scrutantur venas
auri argenteique. *Vid. Gerhardus.*

§. XIX. Eqvidem non inficias ivero, verba hujus dicti a *Beza*,
imo etiam nonnullis ex Nostratis, nominatim *Brentio* & *Erasmo*
Schmidio (c) ita explicari, ut sint verba *indicantis, non imperantis*; qvem-
D 2 admo.

(a) *Syst. T. I. C. 4. Sect. II.* (b) *T. I. Disput. Anti Jesuit. p. 204.*
(c) *Exeges. §. 481.* (c) *in Version. N. T. ad h. l.*

Admodum & dictum hunc in modum jam ante illos explicavit *Cyrillus*, & cum illo *Pontificii* plerique; verum posteriorem sententiam, jam suis temporibus amplexi sunt *Patres*, nec sine pondere defunderunt, nempe *Augustinus*, *Chrysostomus*, *Theophylactus*, *immo noster B. Lutherus*, prout edoceor ex *B.D. Tarnovio* (a) acutissimo *olim Rostoch. Theologo*; quanvis, cui ille accedat sententiae, non determinet. Add. *Aretius* (b) *Calovius* (c) *Quenstedius* (d) qui eleganter & prolixe satis hocce dictum exponit & a *Pseudhermeneia Adversariorum* vindicat. Et celeberrimus *Witteb. Theologus Dn. D. Gottl. Wernsdorffius*. (e)

§. XX. Secundum desumitur ab *Exemplis* in *Scriptura* passim laudatis eorum, qui *Lectioni S. Scripturae* quotidie invigilarunt. Hinc *Berlicenium* opera in scrutanda S. S. adhibita laudatur. *Act. XVII. II.* Hinc *Paulus Timotheum* lectioni S. S. operam navantem celebrat. *2. Tim. III. 15.* Hinc *Petrus* insigni laudis encomio ornat attenentes sermoni *Propheticō* in *scripturis* proposito *2. Petr. I. 19.* Tertium depromitur a *Fine*, ob quem *Ἔ λόγιος Ἰησοῦς* scripto sunt comprehensa, qui multiplex, partim ut homines ex iisdem in doctrina fidei & morum salutariter instruantur; partim ut contra *Satanam* ex iis armentur; partim ut ad vitam aeternam sapientes reddantur. Cum ergo omnibus hominibus sit necesse, ut in doctrina fidei & morum instruantur, contra tentationes *Satanae* armantur & ad vitam aeternam consequendam sapientes reddantur, necessario exinde fluit, a *Lectione τῶν λογίων Ἰησοῦς* neminem esse arcendum, sed potius ad eam omni *Studio* incitandum. Vid. *Plura argumenta, hanc firmantia sententiam apud Gerhardum (f) Brochmandum (g) Quenste-*

-
- (a) *Comment. in Joh. ad h.l.* (b) *Comment. N.T. ad h.l.* (c) *Synopsis Controversi Th. XI.* (d) *System. P. I. Cap. 4. Sect. 2.*
 (e) *Disput. de Verbo Dei scripto* §. 59. (f) *Conf. Carlo. Lib. H. Artic. I. c. II. pag. 187. Exeges. L. I. §. 482, sequi.*
 (g) *System. T. I. Cap. II. Qu. XIII.*

Quenstedium (a) Andr. Hyperium (b) Chamierium (c) Add. jam
cit. Mart. Sylvester Grabe. (d)

§. XXI. Huic Porismati contradicentes habemus (quam
quam cum aliqua differentia) 1. Pontificios, Lectionem S.
Scripturae Laicis, (hoc enim nomine insigniunt omnes officio Eccle-
siastico non fungentes) quinimo etiam nonnullis Clericis, (nisi ex spe-
ciali concessione Episcopi) minime concedentes, sed omni potius stu-
dio eosdem ab ejus lectione arcentes. Ne autem illis hocce Porismate fa-
cere videar injuriam, provoco ad eorundem Concilium Tridentinum,
in quo sancitum lego: *Scriptura lectionem, maxime in linguis vernacularis,*
non esse omnibus promiscue permittendam, cum Scriptura in se ita sit
comparata, ut tam obesse legenti quam prodeesse, nisi sanus accedat inter-
pres, possit. Eadem legere licet in *Indice Librorum Prohibitorum &*
expurgandorum, jussu Antonii a Sotomajor, Generalis Inquisitoris
edito Madriti 1667. prout ea a *Summe Rev. Dn. D. Schelvgvio*, (e)
citata invenio. In quo indice regula generalis quinta his legitur con-
cepta verbis: *Cum experientia docuerit, ex permissione Sacrorum Bi-*
bliorum lingua vulgari, plus inde ob hominum temeritatem, igno-
rantiam aut malitiam derimenti quam utilitatis oriri; prohibentur
Biblia lingua vulgari extantia, cum omnibus eorum partibus, impressis
aut manuscriptis: pariter summaria & compendia quamvis historicas
eorundem Bibliorum, aut librorum S. Scripture, idiomate aut lingua
vulgari: non tamen clausulae, sententiae, aut capita, qua libris Catholico-
rum, hac explicantium & citantium, inseruntur. Addendum est hoc
monitum, in hac prohibitione comprehendi librum, qui vulgo vocatur
Epistolarum & Evangeliorum, idiomate vulgari, quamvis habeat alia
quando breves expositiones, certis in partibus & Evangelii; quando
quidem, est magna ex parte & sere totus, e textu sacro, Idiomate

D 3

vulgare

(a) Syst. P. I. C. 4. Sect. II. Qu. 21. (b) Pecul. Tract. de Scripture Le-
ctione ac meditatione quotidiana. (c) Panstrat. Cathol. T. 1.
Lib. X. c. 2. 3. 4. (d) Disput. de Perspicuitate Scripturae
ejusdemque Laicis concedenda lectione. (e) in jam sit. Ex-
ploratione Papatus. C. I. P. 13.

vulgari, nempe ob periculum, cui populus ignarus & vulgus subest erroris, ex pravo intellectu, aliaque incommoda, que experientia animadversa sunt. Similia profert Bellarminus (a) Laicis lectionem Scriptura permittere est sanctum dare canibus & margaritas ante porcos projicere. Qvo etiam collimare videtur Scriptor ille Gallus Nic. le Maire (b) Consiliarius, Eleemosynarius & Prædictor Regis, ut dicit amat, Christianissimi, quem singulari studio & ex professo refutatum video a Celeberrimo olim Pomeranorum Præsule, nunc inter coelites degente, D. Joh. Frider. Mayero. (c) ubi eamdem plus quam viginti rationibus confirmat, additis Chrysostomi, Hieronymi & Origenis testimoniosis, sententiam adversam examinat, Autorisqve citati refutat exceptions. (2) Quakeros, suos ab omni qvod est externum avocantes, adeoqve etiam ab externa Scripturæ lectione Vid. Dn. D. Schelvigius (d).

§. XXII. Quatuor itaqve Porismatibus & S. Script. Affectiōnibus ex dicto Petri deductis probatisqve, superest, ut qvintam qvoqve addam Affectionem, nempe Efficaciam. Hinc

Porisma V. Scriptura S. divina gaudet Virtute atqve Efficacia.

Suppono autem (1) me non loqui de Scriptura Materialiter accepta, qvo nomine literas, syllabas, voces, externamq; scribendi & literas pīgendi rationem intelligo; sed de Scriptura Formaliter considerata, quatenus notat sensum divinum, ipsamq; doctrinam spiritualem de Voluntate Dei omnibusq; salutis nostræ mediis, per externam scriptiōnem expressam. (2) Non de Efficacia & Virtute objectiva, representativa & aliunde adventitia, sed de Virtute & Efficacia operativa, effectiva, productiva & sibi essentiali (3) Non de Virtute & Efficacia

(a) De expresso Dei Verbo T. I. p. 640 (b) Tractatu primum Gallice scripto 1650. deinde in Latinum verso, & Heribolli edito 1662. cuius Tit. Sanctuarium profanis occlusum seu de S. Bibliorum prohibitione in vulgari lingua. (c) pecul. Disp. de Scripturæ S. Laicis concedenda Lectione. (d) Quakerism. Confut. P. I. Art. II. p. 226. §. 20.

Efficacia, quoad actum secundum, seu quod idem est, in usu legitimo Scripturæ; sed quoad actum primum, seu extra usum debitæ lectionis & meditationis Scripturæ. His præsuppositis dico: Scriptura S. formaliter considerata, gaudet virtute ac efficacia effectiva, operativa & essentiali non solum in actu secundo, sed etiam actu primo. Qvam assertionem & affectionem Scripturæ ex dicto Petri sequenti probo argumento.

Quicunque non tantum hortatur, sed etiam obstringit omnes Ecclesiæ Ministros, ut sermones suos, si vel ad fidem generandam, vel dirigendam, vel etiam mores informandos facere debeant, juxta Nōstrā Jēsū mensuram atque exigant, ille hoc ipse innuit Nōstrā Jēsū virtute ac efficacia effectiva atque essentials gandere.

Aequi S. Petrus &c. Ergo.

Evidentia Majoris in hoc argumento, inde firmatur, qvia, si Nōstrā Jēsū non gaudenter Efficacia supra descripta, Petrus nullatenus Ministros Ecclesiæ hortari potuissit, ut sermones suos, si ad ædificationem facere debeant, juxta Nōstrā Jēsū mensuram atque exæquent. Minoris probatio latet in verbis dicti clarissimis, ut qvicquam addere supervacaneum ducam.

§. XXIII. Hac igitur quoq; Scripturæ Efficacia ex dicto meo per legitimam consequentiam, qvæ tamen apodictica gaudet veritate, cum, qvicquid per legitimam consequentiam ex Scriptura ducatur, eadem concludat firmitate qvam quod expressis legitur verbis, vid. *Magnis. Dn. D. Fechtius* (a); memor promissi, tribus jam, ut in antecedentibus factum est, eam roboro Theologorum nostrorum argumentis. *Primum* & palmarium quod adferri solet, fundatum invenit in clarissima Scriptura litera *Rom. I. 16.* cuius dicti prolixam instituit Analysin. *M. Michaël Ullmizius*, *Ecclesiastes olim apud Gedanens. fidelissimus*, jam jam beaissimus, (b) ad qvem B. L. remitto

(a) *Colleg. Privatiss. Mss. Loc. de Script. §. XI.*, (b) in *Disp. clementanter & singulari studia conscripta*, de *Efficacia Verbi divini interna*.

mitto. Hoc tantum in praesentiarum noto, Evangelium Christi, quia voce generatim sumpta, tota S. Scriptura, Lege & Evangelio constans, intelligenda venit, insigni ornari encomio. Dicitur enim *δύναμις Ἰησοῦ*, Virtus, Potentia Dei, quae vox Virtutem & potentiam agendi in actu primo, denotat, talemque virtutem & efficaciam, quae Verbo Dei etiam extra usum & actu primo jam jam essentialiter insit, & contra distinguitur *τὸν ἔργον*, qua actum secundum insit prout eleganter observat B. Dn. Michael Koch V. D. M. in districtu Ged. olim vigilantissimus. (a) Quando ergo Paulus Evangelium Christi vocat *δύναμιν Ἰησοῦ* hoc vult indicare, Scripturam S. in se esse efficacissimam, & actu primo etiam extra omnem usum habere insitam divinam virtutem atque potentiam, ad animos hominum percellendos, effectusque edendos supernaturales. Quare Apostolus etiam non sine emphasi abstracto utitur pro concreto, ad describendam Verbi divini potentiam prouti optime observat. B. Dn. M. *Ulmizius* (b) Hinc quoque Apostolus idem Verbum Dei alibi vocat vivum & efficax Hebr. IV. 12. non quod semper actu secundo vitam conferat & effectum efficacia edat, sed quod natura ita comparatum sit, ut vitam conferre atque effectum edere possit, si ei non resistatur: Perinde ac medicamentum aliquod dicitur efficax, quod tamen interdum, ob injectum ab ægro impedimentum, efficaciam suam exserere minime potest. Quinimo ipse Salvator illud vocat Spiritum & vitam Joh. VI. 63. ob vim vivificandi ipsi divinitus inditam. Conf. *Quenstadius*. (c) Et Petrus illud cum semine comparat. Quemadmodum vero semen, etiam teræ illud non mandetur, sed in granario reconditum servetur, tamen intrinsecus virtutem habet internam, ita idem de verbo Dei cum non prædicatur aut legitur sentiendum. Conf. *Vener. D. Schelguigius*.

S. XXIV. Secundum pro adstruenda virtute atque efficacia insita

(a) in *Decad. Disput. Jenae sub Praesid. Dn. D. Valentini. Velthemi* hab. *Controversi. VI. §. 6.* (b) in *Disput.* jam cit. §. 4. (c) *Synt. P. I. Cap. 4. Sect. II. p. 176.* (d) in *Synops. Artic. 3. Qu. 4.*

sita & essentiali Sacre Scripturæ, argumentum, petitur a variis Effectibus supernaturalibus, eidem tributis. Adscribitur enim eidem Illuminatio Ps. XIX. 9. Act. XXVI. 18. Ephes. I. 17. 18. 2. Petr. I. 19. Regeneratio & Conversio Joh. III. 5. Gal. IV. 19. 1. Petr. I. 23. Fidei Donatio Joh. XVII. 20. Rom. X. 17. Ipsa Salvatio, tam inchoata in hac vita per gratiam Ps. XVI. 11. Joh. V. 24. 39. VI. 69. quam consummata in altera vita per gloriam 1. Cor. XIII. 11. 1. Joh. III. 2. 1. Petr. I. 8. 9. qui certe & pluri-
mi alii ab Excellentiss. Gerhardo (a) & Summe Rev. Dn. D. Schelvigo (b) adducti Effectus S. Scripturæ, de interna, essentiali & effectiva ejusdem vir-
tute & efficacia uberrimum perhibent testimonium. Quarivis enim jam
recensiti & similes Effectus Spiritui S., tunc Causa Principali, tribuendi
veniant, Verbum Dei tamen tunc Causa Media, quæ Spiritus S. utitur
ad producendos hos Effectus, excludi nec potest, nec debet. Est enim una
eademque Actio, quæ proficiscitur a Spiritu S. tanquam Causa Princi-
pali, & a Verbo tanquam Causa media. Neque enim Spiritus S. se-
orsim agit sine Verbo, nec Verbum sine Spiritu S., sed Spiritus S. agit
per Verbum & Verbum agit virtute divina a Spiritu S. ipsi communicata.
Nam Virtus & Potentia Spiritus S. a virtute Verbi vere & realiter
non differt, cum sit una eademque virtus, quæ saltem differt mo-
do habendi. Competit enim Spiritui S. ex se, a se atque indepen-
denter, Verbo autem communicative, participative & dependenter,
prout loquitur B. noster Königius (c) & D. Joh. Olearius, (d).

Tertium petitur ab Absurdo. Quodsi enim Verbum DEI
hanc virtutem divinam semper sibi insitam & communicatam non ha-
beret, nihil differret a quovis scripto humano. Quidam Seneca
aliusve prudentis licet Gentilis dicta, magno cum pondere prola-
mon minus valerent, quam Verbum Dei literis consignatum. Verum
hoc habet Verbum Dei, sive scriptum, sive lectum, sive auditum, præ-
omni alio verbo peculiare, quod gaudeat virtute ac potentia insita
illuminandi, flectandi atque moverandi corda hominum, quæ potentia
in verbo humano frustra queritur. Licet autem actu secundo non

E

semper

(a) in Exeges. §. 365. (b) in Synops. Art. III. qu. 5. (c) Theol.

Posit. Loc. de Convers. §. 491. (d) in Disp. de Illumi-
nations divina §. 14.

semper flectantur corda hominum, eo ipso tamen virtuti ac potentiae verbi Dei quoad actum primum nihil decedit. Eleganter hoc demonstratum dederunt Theologi Wittebergenses (a) hunc in modum scribentes. Was anlanget die Cooperationem Spiritus S und die Kraft der H. Schrift so kan dieselbe betrachtet werden/ vel quoad actum primū, daß sie wirken kan/ und daß der Heil. Geist durch sie wirken will/ vel quoad actum secundum, daß sie thätig wircket/ und der H. Geist dadurch in der That geschäftig ist. Der actus primus und der Wille des H. Geistes zu wirken findet sich allezeit bey der Heil. Schrift und dem Worte Gottes/ wenn es gelesen oder gehöret wird/ soll auch ohne dieselbe niemahls betrachtet werden. Denn wie eine Axt allezeit hatt physice potentiam secandi und die Arkeney potentiam curandi, ob schon die Axt actu secundo nicht häuet/ noch die Arkeney heilet; also hat das gelesene und gepredigte Wort Gottes hyperphysice und durch des H. Geistes Ordnung an sich potentiam illuminandi & convertendi, ob es schon actu secundo nicht alle Zuhörer erleuchtet und belehret. Der actus secundus aber und die thälichen Wirkungen finden sich nicht allezeit bey der Schrift und dem Wort/ nicht aber als wenn der H. Geist nicht wirken wolte/ durch solches gelesene Wort/ oder dasselbe nicht hätte die Kraft zu wirken; sondern es geschiehet dieses allein per accidens, wegen des Unglaubens und Ungehörsams der Menschen. Hackenus dicti Theologi Wittebergenses. Plura argumenta vide apud Gerhardum (b) Thummiū (c) Calovium (d) Qvenstedium. (e)

S. XXV. Ponderato igitur & hoc Porismate, eoqve partim ex dicto Petrino, partim aliis Theologorum argumentis confirmato, nihil amplius restat, qvam ut juxta morem in praecedentibus observatum, Adversarios, hanc qvoqve coelestem infestantes veritatem, Virtutique atqve Efficaciae Scriptura detrahentes, commemorem. Facillimo autem possem negotio insignem eorum pertexere Catalogum, si in hoc prolixior esse vellem argumento. Verum cum animus sit, omnem fugere

-
- (a) in Censura ad Notas Rathmanni, annexa Appendici Consiliorum & Decisionum Dedekenni p. 166. col. 2. (b) LL. de Minist. Eccles. §. 255, seqq. (c) Impiet. Weigel. pag. 22. sequ. (d) Syst. Th. P. I. General. c. 4. Sect. II. qu. 24. (e) Syst. I. I. c. 4. Sect. II. qu. 16.

fugere prolixitatem, præcipuos tantum sumi adducturus. Scilicet pri-
mus, qui hanc, de insita verbi Dei divina virtute atque efficacia, do-
ctrinam, impugnare fuit ausus, deprehenditur Casp. Schwenckfeldius,
Nobilis quondam Silesius, ob fecidissimos suos errores, alias etiam Stenck-
feldius dictus, qui insigni, qua suo tempore gaudebat eloquentia, non
solum magnam nominis consecutus fuerat celebritatem, sed etiam quam
plurimos ad suam perduxerat voluntatem. Is cum aliis mox citan-
dis Adversariis Fanaticis, Verbum Dei Internum ab Externo distingue-
soli verbo interno efficaciam atque virtutem divinam adscribit, exter-
no vero eandem vel prorsus denegat, vel saltem objectivam & significati-
vam tribuit. Eo enim tendunt quæ scripta reliquit: *Verbum exter-
num est Vox humana, sonus, litera, in qua nulla virtus divina est in-
clusa, nec ad eam alligata: Jt. Verbum externum duntaxat de inter-
no testatur, monet, excitat (a) Hunc strenue hoc in errore sequitur,
imo fere crassiores fovet, Valent. Weigelius, Pastor olim Zschopaniens, in
Misnia. Sequentes enim in libris, quos reliquit, deprehendere licet
flosculos: Der Buchstab ist ein todt Ding / machet
nicht lebendig / lässt todt bleiben. (b) Die Heil.
Schrift ist eine theure Gabe GOTTES und über alle
Schäze zu rechnen/doch macht sie keinen seelig. (c) Et licet inter-
dum aliquam Scripturæ videatur adscribere operationem, tamen nude
saltem significativa, objectiva & representativa eadem est. Qvod
manifeste innuunt verba (d) Die Heil. Schrift ist ein eusserlicher
Spiegel/ sie zeuget davon was du seyst/ schön oder gräulich/ frant
oder gesund / sie macht dich aber nicht also / kan dir auch keine
Krankheit noch Schmerzen weder stillen noch heylen. Qui plura
ejusmodi monstrosa chartaque minime digna ex Weigelio desiderat
legere elogia, adeat B. D. Thummium. (e) & Feurbornium (f)
Horum Duumvirum legit vestigia, D. Andreas Osiander, Norimb. (g) Is
enim pariter duplex Verbum internum & externum propugnavit, per
internum ipsum filium Dei intelligens, de externo vero hunc in mo-
dum*

(a) T. I. Op. p. 765. T. II. p. 779. (b) Vid. Postill P. II, p. 223.
224. 225. (c) P. II. Postill. p. 238. (d) im guldnen Griff.
c. 10. p. 59. (e) in Impiet. Weigel. Error. 6. 7. 8. 9. 10. II.
(f) Falc. Disp. Theol. 6. Disp. 3. Th. 4. & s. (g) im geo-
treuen Nürnbergischen Drachschlag.

dum differens: Das Wort das man uns prediget und Gottes
Wort nennen/ das ist nur eine außwendige Stimme und menschlich
Wort/ das durchs Menschen Mund ein Anfang/ und bald ein En-
de nimmt; das äußerliche Wort ist nicht das inwendig/ es zeiget
aber an und macht offenbahr. Quid Sociniani, Arminiani, Nova
Propheta, quo nomine Enthusiasta, Quackeri, Tremulantes in An-
glia veniunt, Pontificii & Georg. Calixtus de Virtute Verbi Divi-
ni statuant, brevitatis studiosus, sicco prætereo pede. *Vid. Quenstedt*
um. (a) acutissimum D. Schomerum (b) M. Mich. Illumizium, (c)

§. XXVI. Animum tamen intendere adhuc jubeor, ad cele-
berrimos suis temporibus Duorum viros, in grammio Ecclesiae Luth. na-
tos ac educatos, puto M. Hermannum Rathmannum, & Casp. Mo-
vium utrumque olim verbi divini Ministrum, illum in florentissima
Gedanensis Civitate, hunc apud Cannenses in Lithuania, qui
controversia sua de Virtute & Efficacia Scripturæ haud exiguae dede-
runt turbas. Scilicet ipse Rathmannus Scripturam S. pro nudo in-
strumento passivo habens, eidem in se & extra usum omnem de-
negabat virtutem intrinsecam illuminandi, convertendi, adserens
eandem tantum esse externam, mere *δραγαλλού*, a Spiritu S.
eidem & quidem in usu salutari demum inditam ac omni momento
separabilem. Hinc eam comparat securi, quæ non scindat aut se-
cet, nisi a fabro lignario elevetur, eidemque yis scindendi ac
secandi quasi indatur. Verba ejus prout Quenstedius ea allegat,
aus der Erinnerung / p. 13° 44° 49. Sunt sequentia: Die Art
hauet nicht/ wo nicht der Holzhauer der Art erschlich eine Krafft
und Nachdruck giebet/ die Schrift befehret nicht/ wo nicht
der H. Geist das Gnaden-Licht und seine Krafft zur Schrift
bringe. Evidem interdum vult lingvam assumere orthodo-
xam & virtutem ac efficaciam Scripturæ tribuere; verum si verba
eius accuratori pensentur trutina, eadem a Rathmanno Scripturæ
tributa virtus & efficacia non est effectiva & produciva, quæ ab or-
thodoxis defenditur, sed mere objectiva & significativa. Quare etiam
eandem Status comparare Mercuriali non erubescit, cuius officium

non

(a) *Syst. P. I. Sect. II. C. 4. qu. 16.* (b) *in Colleg. recentissim. Controv.*
Cap. 2. §. 17. (c) *Disp. cit. de Efficacia Verb. C. II. §. 5. scqq.*

non aliud, quam vix ostensio. Verba ejus (a) fluunt sequentem in modum:
 Ist nun die Schrift nütze zur Besserung/ so muss sie ja einige Wirkung in sich haben. Paulus sagt Philip. 3. v. 1. das ich euch immer eisnerley schreibe/ verdreust mich nicht/ und macht euch desto gewisser. Hat nun die Schrift dieses in sich/ das sie gewisse macht/ so muss sie ja etwas wirken: Eine Hand die am Wege aufgerichtet/ die wirkt ja so viel/ das man wisse wohin man gehen soll/ also weil die Schrift ein Wegweiser zum ewigen Leben ist/ so ist sie ja ein wirkendes Merkmal den rechten Weg zum Leben zu wandeln. Et (b) So viel hat nun die Schrift als Schrift betrachtet in sich/ das sie zeiget/ lehret/ weiset objective, wie in einem wahrhaftigen Zeugniß/ Gemahlde/ conserfactur und Zeichen: was Gottes Wesen/ Willen und unsrer Gebühr sey. Rathmanni vestigis institit in plerisque eamdemque inflavit tibiam, Cass. Movius, Verbo Dei seu Scripturæ S. patriter extra usum, actu primo omnem detrahens virtutem atque efficaciam intrinsecam, atque adserens, eamdem in usu legitimo, auctoriam saltem esse, ex peculiari operatione Spiritus S. Eo tendunt ejus verba: (c) Ausser dem Gebrauch hat Gottes-Wort die Kraft der Bekehrung nicht bey sich/ weder actu primo noch secundo. Concludit tandem l. c. his verbis: Das aber ausser dem rechten Gebrauch dem Worte Gottes die göttl. Gnaden-Kraft einverlebet sey/ kan aus der Bibel mit einem titul nicht erwiesen werden. Et (d) Im rechten Gebrauch kommt die göttliche Bekehrungs Kraft zum Worte von aussen und gehobet nicht zum Wesen des Worts. Plures ejusmodi flosculos ex scriptis Movii opera excerpti insigni jam laudatus B. M. Mich. Ullmitzins (e) Hisce jam recentissim in hac Controversia Adversarii associavit se quoque D. Spenerus. Ita enim (prouti verba ejus aus den Ansprüchis Predigt. p. 51. allegat Summe Rev. Dn. D. Schelvgius (f) scribere non erubescit: So lange die Schrift da im

- (a) In Pref. des Gnadenreichs a. I. p. 8. (b) ead. pref. b. I. p. 2.
 (c) in dem kurzen Belentniß vom Worte Gottes und dessen Kraft. cap. 8. p. 38. (d) Cap. 91 p. 45. (e) in eis Disput. cap. 2. §. 3. (f) Supplm. Art. III. Antith. 3.

Buchstaben liegt / und nicht gehört oder gelesen wird / wie sie allein in dem Blatt steht / da ist sie freylich nicht die Kraft Gottes / sondern in solcher Maß und auf solche Weise ein todtes und unkrafftiges Werk / nicht anders als die Rute Moses wo sie etwa Abends würde hingeleget seyn / nur eine blöse Gerte / oder Hosz war / aber wo sie Moses auffhub und auf göttl. Beschluß brauchte / so war sie das Instrument , dadurch Gott Wunder that. Ceterum quoad hanc controversiam legantur *Theologijam citari Wittebergenses apud Dedeckennum, (a) & insigni conscriptus acumine tractatus pientissimi atque in Domino , haud ita pridem , magno cum moerore universæ Ecclesiae Lutheranæ Orthodoxæ defuncti , dexterimi acutissimique Theologi Gedanensis Dn. M. Friderici Christi Bucheri , cui titulus : Rathmannus Redivivus , in quo quæst. 3. & 4. hanc controversiam accurato subjicit examini. Add. Magnif. Dn. D. Wernsdorffius , (b) & Summe Venerabilis Dn. D. Schelvgivius. (c)*

§. XXVII. Hæc sunt B. L. quæ pro tenuitate ingenii mei atque judicii ad tentandos profectus meos qualescunq; Theologicos, studiorumq; Patronis ac omnibus Bonis reddendam rationem , præsenti Disputatione , oculis subjecere tuis volui , potui. Qvodsi quædam in ea occurrant , voto tuo atq; desiderio respondentia , accepta eadem feras , velim , optimis gravissimisq; olim & hodie florentibus nostris Theologis , ex quorum scriptis plurima sunt deponpta ; si vero quædam minus commode fuerint dicta limaq; opus habeant accuratiore , condones ea , virium imbecillitati. Ceterum pedem hic figo , D. O. M. soli coelestis Verbi Autori , Propagatori atque Vindici gratias ac laudes decernens sempiternas , pro concessa clementer , in opere hocce expediundo , Spiritus S. Gratia. *Faxit divina misericordia , ut huic Verbo , tanquam soli & unicæ Normæ nostrarum Actionum omni tempore inhareamus , juxta illud omnia nostra Credenda Agendaque in Nominis divini gloriam exigamus , atque idem quotidie diligenter scrutantes pieq; meditantes , Efficaciam ejus atque dulcedinem in nostris persentiamus cordibus. O DEUS Clementissime conserva nobis Verbum tuum , est enim illud nobis in gaudium & letitiam cordis nostri.*

(a) in Consil. Theol. App. p. 163. (b) Disp. de Verbo Dei scripto §. 53. scqq. (c) Synops. Art. III. Qu. 4.

10

Gratiam DEI & Domini nostri JE-
SU Christi perpetuam omni-
bus, qvi ipsum amant
in Virtute.

Vanqnam non ita ra-
ri sint, qvi emendicata circumfe-
runt testimonia, qvorum ar-
gumento digne aut non vixerunt
ante, aut postea indigne agunt,
atque suæ laudationi, quam o-
stentant, iniquam Lectorum
conciliant censuram, id quod deterrere poterat
Veritatis Amatores, in publicum porro testi-
monium vocatos; nihilominus iis, qui cognitæ
sunt virtutis & modestiæ industriæqve ad omnis
generis eruditionem probe attentæ, negari nec de-
bent, nec possunt, quas petunt & merentur com-
mendationes, ejus Ordinis, cui notiores esse per
diuturnam conversationem possunt.. Hinc si
cuiquam, testimonium in conspectu DEI verum
a Nobis Vitæ & Studiorum in hac Academia no-
stra tractatorum petenti, prompte libenterque assur-
rexi mus, hic profecto est, cui hoc ex toto animo
nostro reddimus, ac ut suæ eruditissimæ Disputa-
tioni

tioni annexat, libenter permittimus; Nobiliſſ. &
Clariss. DN. DANIEL MANNIUS,
Elbinga Boruſſus, Optimi Bea-
tiqve Parentis, Presbyteri olim atqve
R. Ministerii Elbingens. Senioris
fideliffimi & vigilantiffimi, Filius æ-
mulus feliciffimus. Is enim, postqvam ex Athenæo
Gedanens. Illustri, in primis disciplina Maxime
Venerabilis, & Excellentissimi
DN. D. SCHELGVIGII, FAUTORIS FCtis nostræ
& in Christo FRATRIS colendissimi, atq; de Orthodoxa
Ecclesia Theologi meritissimi, PATRONI Sui integer-
rimi, celeberrima bonorum ingeniorum ad eru-
ditionem atqve virtutem formatrice, ea sacrarum
doctrinarum scientia imbutus huc accesserat, qvæ
in rarioribus poni omnino merebatur, eamdem in-
defesso studio, diligentia nunqvgm interrupta, le-
gendo audiendoqve privatim publiceqve Doctores
Academie nostræ Venerabiles, D. FECHTIUM
totius Academie SENIOREM, QVISTORIUM,
B. GRUNENBERGIUM, in Domino defunctum
GRAPIUM, KRAKEWITZIUM, ENGELKENI-
UM, SCHOTTERUM atqve ÆPINUM, ita ad-
auxit, ut inter vera Academie nostræ ornamenti
jure suo meritoqve ab universis numeraretur. U-
biqve & dedit operam ne ad scopulos, qvos recen-
tiores qvidam Novatores, vere Barbari, Theologiæ
nostræ sanæ ponunt, allideret. Hæc dum testa-
mū simul ornamentum adducimus his omnibus
majus

maius pretiosiusque, tenerrimum virtutum omnium complexum, in quibus Principatum obtinet infu- cta, non Pietistica Pietas & sanctæ erga DEUM Religionis Amor. Cujus rei præcipue luculentissimus testis Collega Noster D.N. QVISTORPIUS est; in cujus ædibus liberorum suorum a primo in- gressu Civitatis nostræ Ephorus dexterimus & Commensalis modestissimus substitit: qviqve vir- tutes MANNII sui nunquam satis amandas vel præ- dicandas, qvotidiano oculo usurpavit. Eruditio- nem præterea haud vulgarem multis elegantibus apprimeqve piis, in nostra Ecclesia habitis sermoni- bus sacris, perqvam copiose toti Civitati Nostræ probavit, ut omnino omniqve jure inter Candida- tos R. Ministerii numeraretur. Adeſt & jam præſens Disputatio ab ipſo, nullo, niſi DEO ju- vante, conſcripta, in qua non ingenii tantum ſui penitifſimos profundosqve receffus, judicii qvæ rectitudinem non vulgarem & qvotidianam, verum quoque ſolidam & fundamentis immotis innixam ceu clarifimo documento demonſtravit. Ex qvi- bus eruditionis primitiis qvid ſibi poſthac ſive Ec- clesia, ſive Res Literaria promittere a MANNIO noſtro poſſit, luculenter eniteſcit. Nec de hoc du- bitari poſteſt, cum a prima juventute purioris re- rum divinarum notitiæ, cum DEI timore, ex cunctis actionibus elucente, tanta tamqve amica in MANNIO noſtro inyenta fuerit copulatio. Fa- xit DEUS, qvi hunc eidem inspiravit animum, & ad hanc eruditionem, pariter atqve virtutes divino ſuffultum auxilio deduxit, ut præſidiis subinde-

majoribus instruatur, divinæ gloriæ promovendæ.
Insuper & bonis omnibus, quibus Virtus & Literæ
cordi sunt, ut ad fructum aliquando salutarem fe-
rendum Eundem soveant, provehantqve, enixi-
fima opera commendamus.

Per script. Rostochii
Sub Sigillo Facult. Theol.

d. 7. Sept. A. 1714.

Decanus, Senior,
ceteriqve Doctores
Facult. Theolog. in
Acad. Rostochiensi.

L. S.

Die so genannte
GALANTE ERUDITION.
Was heist heut erudit? von Büchern schwazen können
Und von Fürtressigkeit so Dieser/ Jener hegt.
Was hie sich in der Welt/ und was sich dort zuträgt;
Was ländlich sittlich sey / was Curios zu nennen.
Kommt's aber an Den Mann/dass Er sich zeigen sol/
Ist alles Weisheit-Leer / galanterien voll.
So geht denn allgemach Gelehrsamkeit zu Wette/
Die gründlich heissen mag. Auch Glaub' und Deutsche Treu/
Bleib' n hie und dort zurück. Was folgt drauf? Barba/
Die mit der Alberstät soll streiten umb die Wette. (ren)
Das heist galant gelehrt. Trifft denn nicht richtig ein/
Was man im Wahrwort sagt : Welt wil ge-
feuschet seyn.

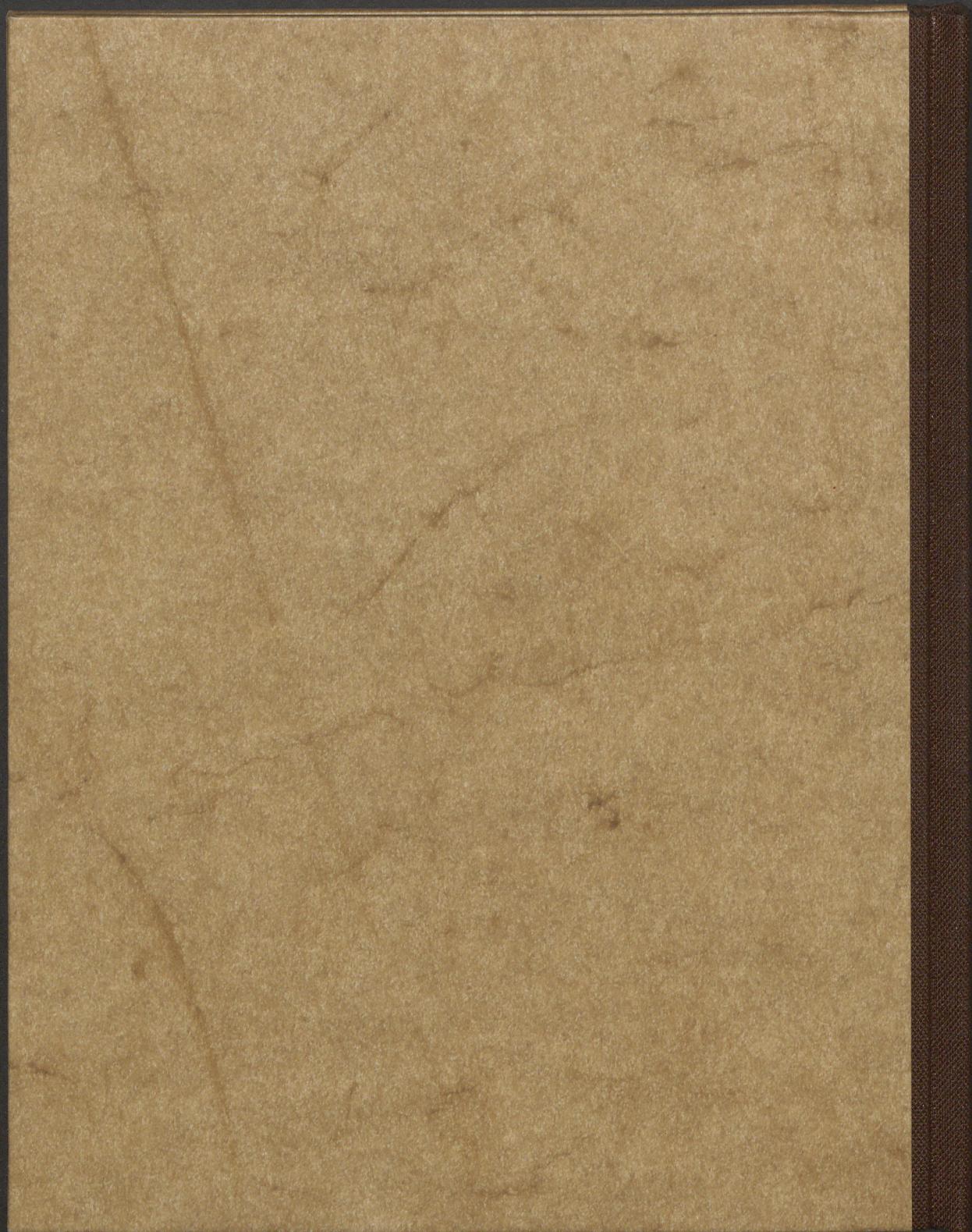
Was hilft es/hin und her/durch Städte und Länder/ reisen ?
Das allenthalben man und nirgend sey zu Haus.
So schwizet mancher / was er vor gesasset/ auf/
Und kan zulezt nichts mehr / als leere Beutel/ weisen.
Biel sehen frommet nicht ; Biellernen bringt es ein/
Dass man kan weiss und klug/ obn Geld. Vergenden/ sein.
Mein! wenn schickt Engelland zu uns her seine Söhne?
Dass sie das Homilien in Deutschland lernen soll'n.
Sind denn wir Deutschen nicht / wenn wirs nicht
leugnen woll'n/
Von Rechtes wegen werth/ dass Engelland uns höhne?
Weil tausende dafür man wende bey Ihnen an/
Was man fürs zehnde Part in Deutschland haben
kan. Wo

Wo nicht/ so ist bisher manch' Edle Stadt betrogen/
Die mit den Ibrigen ganz wol vergnüget war/
Und braucht in Deutschland nicht exotischer Redner Schaar.
Wird denn die Weisheit nur bey Frembden eingesogen?
Und wie? Ist Gottes Geist uns Deutschen gar nicht hold?
Dass Er zehn fältig mehr auf Andern ruhen soll.

Doch/ was zum Staat gehört/wil man gern Denen lassen/
Die nicht in Deutschland nur erler'n der Völker Brauch.
Rein! Holland/ Engelland/ und Frankreich/ Welschland auch
Muss zeigen/ was man sol/ zum künft gen Nutzen/ fassen.
Ein Gottsgelehrter braucht zum heilgen Amt
nicht mehr/
Alz/ das Unsträflichkeit Ihn zier' und reine Lehr.
Und dahin/ wehrter Freund! führt Er auch Seine
Sachen.
Sein Diamantner Fleiß bringt Weisheit an das Licht.
Ein Stein/ der öfters wird gewelket/ wächst nicht.
Jahr aus Jahr ein studirn muss solche Leute machen/
Von Denen man zulezt mit Wahrheit rühmen kan;
Wer's thut/ Der heißt und ist ein Grundge-
lehrter Mann.

Wolte bey (S. T.) Hn. MANNII Geloherten Theologischen Disputation,
dem unpartheischen Urtheil unfaßnirker Gemüther überlassen; Den
Hn. Auctori aber Seiner Gründlichen Gelohrsamkeit wegen so Er/
durch vieljährigen Academischen Fleiß/ aus Rostock davon erreget/
von Herzzen adplaudiren

Ein nicht unbekannter Freund
aus der Frembde.
J. F. P. C. G.

(a) in Consil. Theol. App. p. 163. (b) Disp. de
seqq. (c) Synops. Art. III. Qu. 43

S. 53.